

ESTUDIS LOCALS I EDUCACIÓ

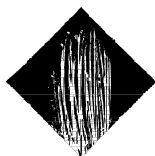
VI ESPAI DESPUIG

7 de novembre de 2009, Sitges

ESTUDIS LOCALS I EDUCACIÓ

VI ESPAI DESPUIG

7 de novembre de 2009, Sitges

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

Patronat format per:

Generalitat de Catalunya

**Coordinadora
de Centres
d'Estudis de
Parla Catalana**

2010

Edita:

Institut Ramon Muntaner

Portada: Façana del Museu del Cau Ferrat (Sitges)
vista des del carrer de Sant Joan

Contraportada: Finestra de la façana del Museu del Cau Ferrat (Sitges)
amb reixa de forja antiga

© Fotos portada i contraportada: Frèia Berg (2006)

© Les autores i els autors

Responsable de col·lecció: Maria Carme Jiménez Fernández

Responsable d'edició: Pineda Vaquer Ferrando

Imprimeix:

Gràfiques del Matarranya. Calaceit

ISBN: 978-84-614-4761-9

Dipòsit legal: T-1613/2010

SUMARI

Introducció. Estudis locals i educació. <i>Victòria Almuni</i>	7
Els centres d'estudis i els IES: Com vincular la recerca local als interessos dels joves <i>Vinyet Panyella</i>	13
Estudis locals i educació <i>Antoni Gavalrà</i>	19
Centres d'estudis locals, microhistòria, etnologia i educació <i>Joan Santacana</i>	33
Transcripció del debat posterior a la taula rodona del VI Espai Despuig	45

INTRODUCCIÓ

ESTUDIS LOCALS I EDUCACIÓ

Víctoria ALMUNI
Presidenta del Centre d'Estudis Seniors

En aquesta publicació us presentem les intervencions realitzades amb motiu de la VI Edició de l'Espai Despuig portada a terme a Sitges sota l'auspici del Grup d'Estudis Sitgetans el dia 7 de novembre de 2009. Les edicions anteriors han estat dedicades a temes tant diversos, al voltant dels quals cal reflexionar, com l'ús i l'abús del patrimoni, el paper dels centres d'estudis i les universitats en la recerca i la divulgació, els centres d'estudis i la dinamització social o les problemàtiques a què s'enfronta la recerca local en el món del segle XXI.

El tema triat aquest any ha estat la relació entre els estudis locals i l'educació, una qüestió força complexa que es defineix al voltant d'un aspecte, l'educació, gairebé omnipresent en el debat d'actualitat. Els reptes del segle XXI obliguen a replantejar aquesta entesa en un sentit ampli. No podem considerar que només s'educa quan ens trobem en àmbits formals, es a dir, a l'aula de l'escola, de l'institut o de la universitat. L'educació no formal adquireix en el nostre món un paper protagonista en totes les etapes de la vida d'un individu, des de la infantesa fins a les edats més avançades. Només cal recordar la importància que està prenent la formació continuada, fet que obliga a superar el concepte decimonònic d'una formació centrada en les etapes d'infantesa, adolescència i joventut. Avui hem de parlar de formació en el sentit més ampli possible, dedicada tant al reciclatge en termes professionals com a l'ampliació de la formació en l'àmbit purament personal, de realització individual.

En aquest context canviant és necessari reflexionar sobre el paper que la recerca local ha de jugar en la formació dels ciutadans, tant dels joves com dels adults. Quin paper poden arribar a tenir els estudis locals i, en conseqüència, els centres d'estudi, en aquest nou panorama educatiu? Aquesta és la qüestió al voltant de la qual els ponents de la taula rodona han reflexionat. És una qüestió

que aborden des de diferents perspectives, encara que no heu de buscar en els seus raonaments una solució definitiva a un debat que no accepta fórmules magistrals. El nostre objectiu ha estat contribuir a mantenir el tema damunt la taula en els diferents fòrums de participació; ajudar a que no es menystingui a les aules, als grups de treball, a les publicacions especialitzades ni als mitjans de comunicació i a que es vagi actualitzant en funció de les noves perspectives i les noves metodologies que fan evolucionar el món de la ciència, de la pedagogia i, en conseqüència, de la didàctica.

Diem al díptic de presentació de l'activitat que els estudis locals tenen com a principal objectiu generar coneixement des de la proximitat i des de les diferents disciplines: la història, la literatura, l'etnologia, les ciències naturals... Tots estem d'acord, i així ho mostren els textos de les diferents intervencions de la taula que ara us presentem, en què aquest coneixement ha de servir de base per al desenvolupament personal i comunitari, per a la creació d'un sentiment d'identitat i per a la reflexió a escala global. L'educació té com a principal objectiu formar ciutadans i ciutadanes i proporcionar-los competències per afrontar amb solidesa personal la realitat que ens envolta. La recerca local hauria de ser el laboratori d'una metodologia d'ensenyament-aprenentatge basada en el constructivisme social i el pensament crític. Partir del marc local pot servir d'exemple sintetitzador de qüestions més globals. Si ens centrem en la història, que moltes vegades ocupa un espai important dins de la recerca local, el seu paper ha de ser clau com a ajuda per a aconseguir consciència històrica, per a relacionar passat, present i futur. Ajuda a categoritzar, a interpretar... La història local facilita l'articulació entre vida quotidiana i història en abstracte. La comprensió de la vida quotidiana permet accedir a la complexitat de l'anàlisi dels processos històrics.

Una altra cosa és de quina manera els estudis locals han de contribuir a generar identitat. En aquest context, els estudis locals es revelen com una eina bàsica per a l'educació, ja que els coneixements que aporten són fonamentals per a la formació, per a la valorització de l'entorn més immediat, com a base per entendre el món i com a eina per copsar les arrels de la cultura pròpia i la de les persones novingudes. Aquest és un aspecte no exempt de controvèrsies i de matisos en el qual els mateixos teòrics no acaben de coincidir. Hi ha el perill, si no es treballa en la direcció correcta, de caure en un positivisme que sol derivar en un sentit equivocat de la consciència identitària.. El coneixement de l'entorn local no es pot convertir en el substitut d'un altre tipus de coneixement identitàri més ampli: d'estat, de nació... Cal, però, donar-li la importància que es mereix.

També és evident, i en conseqüència cal considerar, el fet que els nens i els joves són un vehicle per a que molta població adulta s'iniciï en el coneixement i la valoració del patrimoni proper. Això cal aprofitar-ho. En aquest sentit, la formació en l'estima pel patrimoni en la infantesa i la joventut és una inversió

de futur en la valoració d'aquest patrimoni i en la possibilitat que esdevingui un dels elements vertebradors de la comunitat.

Tan important com el sentit que té la recerca local i la manera com es porta a terme, ho és la forma de presentar els seus resultats. Ho ha de fer de manera didàctica i de forma atractiva per tal que sigui assimilada amb més facilitat. Cal reivindicar que l'esforç divulgatiu no està renyit amb el rigor científic i que des de molts centres de recerca cada vegada és més evident la voluntat de facilitar l'accés al coneixement. La didàctica és la disciplina que tradicionalment s'ha encarregat de buscar les fórmules per a una millor aprehensió del coneixement. Des de les entitats locals es pot ajudar a aproximar la recerca epistemològica i la didàctica. D'aquesta manera, la distància entre historiadors i educadors no serà tan gran.

Tot això ha estat reconegut teòricament per les administracions públiques vinculades a l'educació i pels diferents especialistes. Cal encara treballar força, però, per tal d'aconseguir que sigui una realitat del tot implantada. Un aspecte que pot ajudar a aproximar el món de la recerca local i el de l'educació pot ser, sense cap dubte, el treball amb les fonts. La recerca sobre la memòria històrica recent, potenciada els darrers anys pel Memorial Democràtic, ha valoritzat el treball amb fonts directes i ha permès que sortís de l'àmbit de l'antropologia i l'etnologia en el qual s'havia concentrat fins la darrera dècada. Parlem de treball utilitzant la memòria oral de testimonis de fets o processos, els fons fotogràfics familiars o locals, els arxius locals, els edificis, els elements mobles, el patrimoni natural proper... Els estudis locals se serveixen d'aquestes fonts i les valoritzen, fent que la població hi tingui més interès.

L'extensió del treball amb fonts, per part de gent que de vegades no han rebut una formació específica, ha comportat la necessitat de fixar metodologies de treball i aspectes tècnics per tal d'establir uns nivells vàlids de rigor i validesa. Han sorgit eines que ajuden a fixar els paràmetres bàsics i esdevenen model per a experiències, com la col·lecció *Eines de Memòria* publicada per la Direcció General de Memòria Democràtica. No cal dir que, en el cas d'estudis que transcendeixen l'àmbit privat i tenen una difusió ja sia local o més àmplia, cal vigilar el rigor en l'ús de les fonts i la utilització de la bibliografia.

En aquest sentit, grups d'educadors com *Historaula* han sabut combinar l'educació amb la valorització del context immediat i de la recerca local, partint de la base d'un rigor metodològic inqüestionable. En altres llocs, la pertinença de mestres i professors a centres d'estudis o grups de recerca local han permès l'apropament dels dos mons. Moltes vegades ho han fet potenciant la realització de treballs de recerca a batxillerat i a 4rt. d'ESO que investiguen sobre l'entorn proper. Els premis que atorguen diferents institucions i entitats a aquests treballs tenen també un paper important en el procés. Volem fer referència, a tall d'exem-

ple, al premi Mestall atorgat per l'Associació d'Història Local de les Comarques Gironines, que ha anat premiant recerques locals d'arreu del territori català.

A l'hora de potenciar la recerca local i el coneixement de l'entorn des de les institucions educatives, però, ¿com s'ha d'articular la relació entre escola, institut i universitat d'una banda i centres d'estudis de l'altra? No n'hi ha prou en què els primers enviïn els estudiants que volen informació per tal de fer una recerca per a que els atenguin. Cal establir vies de col·laboració adequades per a tothom, encara que això no sigui fàcil. Cal potenciar entre els educadors la implicació amb l'entorn. Cal orquestrar mecanismes per tal que els centres d'estudis puguin atendre, informar i orientar si cal en els treballs de recerca dels joves, rebent a canvi una retroacció positiva. Cal, en definitiva, caminar conjuntament i de forma coordinada; fixar uns objectius comuns i mirar d'assolir-los mitjançant el treball col·laboratiu.

En relació a aquesta reflexió prèvia, que veureu aparèixer en les tres intervencions que presentem, en aquesta publicació trobareu l'anàlisi i l'opinió sobre diverses qüestions que intenten respondre els problemes plantejats en dissenyar l'activitat:

- Quin és el lloc que ocupen actualment els estudis locals en l'educació formal i no formal?
- Des dels centres que generen coneixement hi ha prou preocupació per facilitar l'accés a la informació?
- Quins punts de contacte existeixen actualment entre els centres d'estudis i les escoles o instituts de secundària?
- Quin paper juga la universitat en relació a aquest tema?
- De quina manera es pot incentivar una major relació entre els estudis locals i l'educació?

Els participants a la taula són tots tres bons coneixedors del tema:

Vinyet Panyella ha estudiat Biblioteconomia i Filologia Catalana. Ha estat directora de la Biblioteca de Catalunya i actualment es dedica a l'escriptura. És presidenta del Grup d'Estudis Sitgetans i com a tal ens parla del cas concret de la relació de l'entitat que representa amb les institucions educatives locals. Es tracta d'un exemple concret que es pot extrapolar a altres comunitats del territori i que permet conèixer de prop la realitat del dia a dia.

Antoni Gavalda és doctor en Història i professor de l'àrea de Didàctica de les Ciències Socials de la Universitat Rovira i Virgili. La seva intervenció comença amb un repàs de les lleis més significatives per tal de situar el marc

legal del treball de l'entorn a l'escola per tal de, a continuació, analitzar el paper de la història local en la creació de la consciència social de l'alumnat i en el seu procés d'aprenentatge. Parla, entre d'altres, sobre la necessitat d'adequar els materials al nivell cognitiu de l'alumnat i de la utilitat de treballar al voltant de conceptes claus ben inserits en la programació de l'assignatura, al temps que aporta idees sobre la manera com els centres d'estudis poden facilitar el coneixement de les fonts locals o comarcals i a través d'aquestes accedir a la recerca i al coneixement.

Joan Santacana és Doctor en Arqueologia, professor titular de Didàctica de les ciències socials de la UB i investigador principal del Grup de Recerca DIDPATRI. Parteix de la revisió de la valoració que al llarg del segle xx s'ha fet de la història local per tal de contextualitzar el paper de les associacions culturals locals i la seua funció en l'actual societat del coneixement. Introdueix també la qüestió dels canvis en els paradigmes i les institucions educatives. Aporta la interessant idea que els centres d'estudis, en un món on la manipulació i la virtualitat omplen tots els racons de la vida, des de l'alimentació fins al lleure, han de tenir la funció d'educar en el coneixement d'allò que és real i ajudar a fer-ho mitjançant l'anàlisi de les fonts. Acaba la seva intervenció defensant la necessitat de donar l'atenció que es mereix al món de l'etnologia i l'antropologia, camp en el qual es pot aportar molt des del món dels estudis locals i de l'educació.

Esperem que de la lectura de les pàgines que segueixen en pugueu treure el màxim profit i que us serveixin per a la reflexió al voltant d'un tema que s'ha de treballar si volem que els ciutadans i ciutadanes del nostre territori siguin capaços de comprendre el món que els envolta i que la tasca que es fa des de les entitats culturals locals adquireixi un sentit complet.

ELS CENTRES D'ESTUDIS I ELS IES: COM VINCULAR LA RECERCA LOCAL ALS INTERESSOS DELS JOVES

Vinyet PANYELLA

Esriptora i presidenta del Grup d'Estudis Sitgetans

El Grup d'Estudis Sitgetans us dona la més cordial benvinguda a Sitges. La nostra població, com sabeu, compta amb una ja llarga tradició d'estudis locals iniciada el 1975 amb la constitució del GES que entronca amb diversos precedents de creació d'entitats culturals estables durant el període d'entreguerres, com van ser els Amics de les Arts (1925) o l'Ateneu El Centaure (1928),¹ ambdós de notable i efímera vida. Quan el 1975 ens vam constituir en entitat, entre els impulsors i primers socis comptàvem amb veterans de l'època dels Amics de les Arts, com Josep Carbonell i Gener² o de l'Ateneu El Centaure, com Ramon Planes,³ el nostre primer president. Hi havia entre els fundadors persones que havien nascut al voltant de la guerra civil i que, per tant, havien estat adolescents i joves sota el franquisme i d'altres estàvem acabant o havíem finalitzat feia poc la carrera universitària. Aquesta trobada intergeneracional d'experiència i entusiasme juvenil va ajudar molt a la consolidació de la nostra entitat.⁴ Avui, en ple segle XXI, el GES és l'entitat més antiga entre els centres d'estudis i recerca

¹ Sobre l'Ateneu El Centaure, v. Ramon PLANES (1978), «El cas del 'Centaure'», *Butlletí del Grup d'Estudis Sitgetans*, Sitges, núm. 9, p. 1-3.

² Sobre Josep Carbonell i Gener, v. Vinyet PANYELLA (2000), *Josep Carbonell i Gener, des de les avantguardes a l'humanisme*, Barcelona, Edicions 62.

³ Sobre Ramon Planes, v. PLANES (1982), «Ramon Planes: La llarga marxa del caminant», *Les Ales d'Icar, suplement literari d'El Eco de Sitges* (9 d'octubre); Vinyet PANYELLA (1987), «Un clarobscur de mots i de vivències», pròleg a Ramon PLANES, *Memòries*, Sitges, Grup d'Estudis Sitgetans; Vinyet PANYELLA (2004), «El *Llibre de Sitges*, la primera història cultural de la Vila», pròleg a Ramon PLANES, *Llibre de Sitges*, Sitges, Grup d'Estudis Sitgetans.

⁴ Sobre la història del GES, v. David JOU I ANDREU (2001), *Vint-i-cinc anys del Grup d'Estudis Sitgetans*, Sitges, Grup d'Estudis Sitgetans.

del Penedès. Forma part de la Coordinadora de Centres d'Estudis i Recerca del Penedès i està integrat a la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i vinculat, per tant, a l'Institut Ramon Muntaner.

La celebració de la sisena edició de l'Espai Despuig, convocat sobre una temàtica tan crucial per al futur del país com és l'educació relacionada amb l'entorn, és a dir, amb els estudis locals, és la primera activitat de l'IRM que acollim formalment. Per al GES significa compartir les diverses temàtiques de l'actualitat que ens afecten en tant que entitats estretament relacionades amb els respectius entorns en una societat canviant, en un país que s'enfronta al gran repte del seu futur i en un món globalitzat, i palesa també la voluntat de treballar plegats, més estretament de com ho hem vingut fent fins al moment actual, perquè avui dia és impensable avançar sense compartir objectius comuns, sense treballar en xarxa i sense cercar les complicitats que ens permeten, en l'àmbit del coneixement, que és el nostre, posar-lo al servei de la societat del nostre entorn donant-hi accés i participant-ne la màxima participació.

Educar per al coneixement de l'entorn propi és un dels reptes més importants que tenim en el moment present i l'objecte i objectiu d'aquesta sisena edició de l'Espai Despuig aquesta tarda a Sitges, i m'hi referiré principalment per mitjà de la nostra experiència i algunes reflexions.

Les qüestions que ens han estat plantejades inicialment sobre el lloc que ocupen els estudis locals en l'educació, l'actitud dels centres que generen coneixement, l'interès per facilitar l'accés a la informació, les mesures s'hi empenen i s'hi poden emprar, els contactes entre els centres d'estudis i les escoles o els IES, la manera com es poden fomentar i regularitzar aquests contactes i el paper que juga i que pot jugar la universitat formen part dels llocs comuns i reptes dels centres d'estudis i recerca. Des del GES, puc afirmar que aquest és un dels temes habituals de les nostres reflexions.

¿Què cal fer per tal d'integrar el coneixement interdisciplinari de l'entorn, del terme, en el medi educatiu? Perquè, tot i que es reconeix la seva importància, els resultats reals són diversos i obeeixen més a les dinàmiques locals puntuals que no pas a una visió, planificació o disposició prèvies. El què, el com i el perquè són qüestions sotmeses a un seguit de variables que intentaré plantejar.

Partim de la base que els estudis locals no són fruit de l'atzar ni de l'aventura (parafraçant el poeta J. V. Foix) sinó de la voluntat i de la necessitat de conèixer el medi més immediat i més propi, com és el territori veí i proper dels éssers en tant que habitants d'una determinada comunitat. Si l'impuls és la necessitat, és que existeix un dèficit. Si existeix el dèficit, la mancança, és perquè plana la consciència del perill de l'oblit, de la no ubicació, del desarrelament. El coneixement interdisciplinari de l'entorn propi ens atorga no només les claus de la ubicació sinó també el sentit de pertinença i, en darrer terme, enforteix la idea

de comunitat. Tot això expressat en termes abstractes pren un significat molt més tangible quan pensem en la casuística concreta i cas per cas.

Les necessitats de coneixement del propi entorn canvien amb el temps i amb les circumstàncies que han tingut la seva periodificació en paral·lel amb els corrents historiogràfics i culturals. Valgui com a exemple l'arrencada que es produeix des de mitjans del segle XIX amb la Renaixença i que, degut a la necessitat de conèixer el propi país, origina un dels moviments més interessants com és el del naixement de l'excursionisme a gran i petita escala en tant que fenomen de socialització i de lleure. Practicant l'excursionisme, trepitjant i apamant la terra, no només es recorren planures i muntanyes sinó que es contempla el país, els elements del passat (les ruïnes, tradició romàntica...), se'n crea coneixement i es divulga, es fomenta el col·leccionisme i es desenvolupa un sentiment de pertinença que, en bona part, desemboca en la consciència de nació.

Vist des de la perspectiva actual, el coneixement interdisciplinari del propi entorn ens porta per viarany més diversos, però tot i així, la necessitat de conèixer el què i el com diacrònic i sincrònic de l'entorn immediat no només satisfà la curiositat individual o col·lectiva sinó que contribueix a situar l'ésser humà en la consciència de la seva ubicació física, geogràfica i històrica i de la seva pertinença a una determinada comunitat social i cultural. D'això se'n pot dir, si volem, donar arguments per a la integració social i l'arrelament.

Les eines i mitjans que avui dia posseïm per a la recerca i la creació d'accés al coneixement són infinitament més globalitzades, compatibles, atractives i potents que les que teníem a l'abast fa quinze o vint anys, i depèn de la nostra habilitat utilitzar-les amb més o menys eficàcia. D'altra banda som també conscients del pes específic que té la socialització i l'entorn humà en relació amb l'objecte del nostre interès. ¿Quin és el prestigi, la utilitat, la capacitat d'atracció i l'interès que per als diversos agents socials tenen els estudis locals? I, en concret, ¿quina és la consideració i la incidència real que tenen, en conjunt, als Països Catalans? Una resposta és el conjunt de reflexions sobre el cas de Sitges al voltant de les qüestions posades per a aquesta taula i que procuro respondre sintèticament, a l'espera del debat.

Actualment, els estudis locals a Sitges no tenen altre lloc en el medi educatiu que el que el professorat voluntàriament els vulgui atorgar. Durant un temps, des de l'Ajuntament es va fomentar la denominada "assignatura Sitges", que va contribuir a posar en valor els aspectes més destacats de la vida local —història, art, literatura...— sense que passat un primer nivell hi hagués continuïtat. Entre els impulsors de l'assignatura hi ha alguns socis del GES que treballen en l'ensenyament i que han contribuït, en la mesura que els ha estat possible, a vincular el cicle educatiu de primària i secundària als estudis locals, sense que aquesta sinergia hagi estat aprofitada per part dels responsables d'educació del municipi.

Una segona iniciativa ha estat la de publicar una col·lecció de monografies de divulgació sobre la història de Sitges des del departament municipal de Cultura, en què els autors són, en la seva major part, socis del GES. Amb tot, és un esforç que no ha tingut l'adequada recepció perquè els departaments municipals de Cultura i Educació tenen titulars diferents i palesen les mancances d'un esforç de coordinació del govern municipal. En darrer terme, el fet que molt bona part del professorat no resideixi a la vila fa que, més enllà de la incorporació participativa de les festes populars a les escoles —Carnaval, Corpus...— no es mostri interès per la coordinació i el treball en comú, ni que sigui ocasionalment, amb entitats i institucions culturals.

L'actitud dels centres que generen coneixement —la Biblioteca Popular Santiago Rusiñol, amb el seu riquíssim fons local; el Llegat Rusiñol i la Col·lecció Utrillo; el Consorci del Patrimoni de Sitges i l'Arxiu Històric de Sitges— és positiva en línies generals. La BPSR és, juntament amb l'AHS, el gran fons de recerca local ubicat a Sitges. La seva excel·lent disposició vers els investigadors contrasta amb la manca de mitjans i l'escassa dotació econòmica de què és objecte per part del govern municipal, amb un dèficit d'horari d'obertura al públic degut a la manca de recursos humans. En el cas de l'Arxiu es constata una total insuficiència d'atenció horària al públic i de personal per atendre'l. En general, tant un centre com l'altre es troben mancats d'equipaments de reprografia i de consulta electrònica i amb un notable dèficit de documents en suport digital. No s'ha emprès cap programa de digitalització. Val a dir que la Biblioteca Ramon Planes, del GES, formada amb publicacions procedents d'intercanvis, està en procés de catalogació i l'entitat estudia la possibilitat de donar-hi accés per conveni amb la Biblioteca.

L'interès per facilitar l'accés a la informació per part de la Biblioteca és total i, pel que fa a les altres institucions, és positiva. Per part dels museus s'atorga accés als seus fons sobre demanda amb la millor disposició per part dels seus professionals. Per part de l'Arxiu es detecta un excessiu control vers el treball dels investigadors que de vegades dificulta l'accés a la documentació. La manca d'equipaments i d'accés a la informació i documentació electrònica i digital dificulta, com ja s'ha dit, l'accés i restringeix les possibilitats de coneixement.

Les mesures que s'empren per part de les entitats de recerca i, en concret, per part del GES són el foment de la conscienciació sobre els béns patrimonials i la necessitat de creació d'accés i difusió. La interlocució amb els responsables de la política cultural del municipi, que no mostren interès vers el patrimoni escrit i documental, dificulta en gran manera l'avenç en aquest terreny. Des del Consell Municipal de Cultura, que es convoca amb periodicitat irregular i distant, s'ha intentat plantejar aquests temes, que no han obtingut resposta. És una actitud que contrasta amb la valoració que els investigadors, locals o no, fan dels fons

patrimonials escrits i documentals de titularitat pública i amb la consulta i ús freqüent que se'n fa.

En el cas de Sitges, el contacte oficial entre el GES i els centres educatius de primària i secundària és inexistent, en bona part per les causes ja esmentades. L'entitat no forma part de cap organisme de participació, consulta o assessorament educatiu. No obstant això, i gràcies a una part de professorat puntualment o no interessat en el tema o implicat més obertament en la recerca local i en el GES, s'estimula l'interès de l'alumnat de cara a aconseguir que els seus treballs tinguin relació amb el medi local i comarcal, amb resultats prou satisfactoris. L'actitud d'aquest professorat, que treballa en diversos centres i alguns de fora de Sitges, a la comarca, i també la dels pares i les famílies que senten interès vers els temes locals, és enormement positiva per vincular la recerca al procés educatiu i, en aquest sentit, hem obtingut resultats ben satisfactoris per la via de la convocatòria dels premis Josep Carbonell i Gener.

Per part del GES existeix la plena consciència sobre la necessitat d'incrementar la visibilitat i la comunicació per mitjà dels medis que tinguem a l'abast i, en el que sigui possible, creant-ne de nous, especialment via Internet. Creiem, d'altra banda, que la visibilitat, el treball en xarxa i la continuïtat fan créixer les expectatives de regularitzar aquesta situació.

El paper de la universitat és cabdal per al desenvolupament dels estudis locals en l'etapa educativa. Ho és perquè el fet que els centres universitaris focalitzin en el medi local els estudis i la recerca els prestigien socialment i juguen un efecte mirall en l'ensenyament secundari. Les possibilitats d'establir programes de treball ocasionals o estables amb els centres d'estudis i de fer-ne publicitat fan créixer possibilitats d'atracció de nous públics a partir de l'ensenyament secundari i també del professorat, a més de públic en general.

L'experiència més positiva del GES en intentar vincular els joves als estudis locals és la convocatòria dels premis que porten el nom de Josep Carbonell i Gener. Instituits pel GES per promoure entre els estudiants els estudis locals i recordar la tasca intel·lectual de l'escriptor i historiador Josep Carbonell i Gener (Sitges, 1898-1979)⁵ ofereixen dues modalitats, la dels estudiants universitaris i la dels estudiants de batxillerat. Convocats enguany en la seva XXIX edició, han estat atorgats any rere any i, des que se celebra, formen part del palmarès de la

⁵ Josep Carbonell i Gener va ser escriptor, polític i historiador. Dirigi les revistes *Terramar* (1919-1920), *Monitor* (1921-1923) i *L'Amic de les Arts* (1926-1929) i fou director de l'Oficina de Relacions Meridionals (1931-1939). Publicà amb J. V. Foix l'assaig *Revolució Catalanista* (1934) i posteriorment diversos llibres d'història de Sitges: *Breve semblanza de Magín Alberto Cassanyes* (1957), *Siete ensayos de historia suburense* (1961), *Sitges la Reial* (1965), *Josep Bonaventura Falç i el context històric de la seva època* (1977), *Esquema històric dels sis anys napoleònics a Sitges* (1980), *Les Índies, horitzó nou: Sitges i la carrera d'Amèrica* (1984) i *Afanys i desencís de cosa pública. La vida municipal segons les memòries de Lluís Soler i Sagarra* (1997).

"Nit de Premis Sitges". Els guardonats reben, de part de l'Ajuntament, un trofeu, i per part del GES, una quantitat econòmica i la publicació del treball, sigui per mitjà del *Butlletí del Grup d'Estudis Sitgetans* o bé en la col·lecció que l'entitat publica habitualment, *Quaderns*. Els temes guardonats han estat de temàtica molt variada i la seva publicació ha estat ben rebuda per part del públic que adquireix les publicacions del GES. Cal destacar que per mitjà d'aquesta convocatòria s'incorporen progressivament nous temes d'estudi i de recerca juntament amb d'altres que ja són tradicionals i permeten detectar temàtiques d'interès emergent per part dels joves. Alguns dels guardonats han seguit treballant en temes locals en arribar a la universitat i s'han incorporat a l'actiu de socis de l'entitat.

En un futur proper s'empendrà un nou projecte amb la voluntat d'apropar els joves a l'entitat, com és el d'obrir un espai al nou lloc web per tal de mostrar els treballs i les aportacions al coneixement dels joves estudiants de Sitges. El projecte, titulat "Projecte Joves", es preveu implementar-lo al llarg del 2010 i la seva realització està en funció dels recursos econòmics i electrònics de què l'entitat disposi en el proper exercici pressupostari.

Fins aquí, doncs, l'estat de la qüestió tal com el veiem des del GES. Voldria remarcar la nostra voluntat de contribuir en tot el que sigui possible a la vinculació del medi educatiu amb els estudis de recerca d'àmbit local i des del treball en xarxa amb l'Institut Ramon Muntaner.

ESTUDIS LOCALS I EDUCACIÓ

Antoni GAVALDÀ
Universitat Rovira i Virgili

No hi ha hagut currículum escolar d'educació primària i secundària a l'Estat espanyol i a Catalunya, des de fa quaranta anys, o sigui des dels anys setanta del segle passat, que no parlés de la introducció dels estudis socials, de la història local a l'aula. És cert que en alguns moments es plantejà moderadament, quasi com de complement, però també ho és que en d'altres la insinuació educativa hi anà més enllà, progressà, i ho indicà decididament perquè els exemples de les unitats abordessin un tractament normalitzat sense complexos. Aquesta predisposició manifesta ha arrelat en més o menys fortuna, implicant que agafés força conforme els cursos de Primària fossin els més baixos i apriant el camp d'acció conforme es pujava de curs a Primària i encara més a Secundària, en ares d'uns programes que en paraules d'algun ensenyant "eren massa carregats i plens", però sempre amb l'afegit de no pas per ganes de no treballar amb història local.

La dificultat consistia en quina història local basar-se, ja que la que s'havia articulat durant el franquisme presentava fortes llacunes d'anàlisi, entestat com s'estava en treballar fins a l'època medieval i a tot estirar fins a l'edat moderna, per allò que la contemporaneïtat feia nosa. L'etapa contemporània, desvirtuada, no mereixia una atenció concreta, tot que des de la universitat hi hagués una anàlisi de bon nivell dels moviments socials des del fenomen local. Conseqüentment, tot ajudava a què tímidament es parlés d'història local, però sense unes bones crosses d'història d'entorn.

1. Unes bases d'articulació dels estudis locals

Parlaríem d'història local com a ciència en creixement i amb perspectiva de consolidació a partir dels anys vuitanta del segle passat. No bescanem pas

l'anterior història local que s'havia fet, però convenim amb autors que ens han precedit que aquella història, en bona part, tenia un perfil positivista que en alguns moments no seguia les pautes de l'acadèmia. En general, era una història de tall excessivament descriptiu i no massa interpretativa, benintencionada, que intentava tractar de tot, des de la prehistòria fins als moments presents d'escriure's, carregada de base política, poc social, mirant excessivament el poder sense prestar atenció a les dones i homes que amb normalitat treballaven i feien avançar el marc local i, a més, intentant posar de rellevància la idiosincràsia local sovint en detriment de la del nucli veïns. No era, en general, una història feta de preguntes per intentar trobar respostes, sinó una història lineal, basada en monografies tancades. Era, però, una història amb un determinat enfocament.

És en el període dels anys vuitanta que sorgeixen veus des de diversos fòrums, reflexions encertades a partir de les quals s'estructurarà una història local amb vigorós creixement, amb potència, moderna, adaptada als temps, a partir de reflexions que incideixen en el que indiquem, i de les quals en posem alguna mostra.⁶ Així, a les III Jornades d'Estudis Històrics Locals celebrades a Palma de Mallorca del 1983, Ignasi Terradas es posicionava sobre la història local i emfatitzava sobre allò que entenia que era veritablement la història local. Constatava que era aquella història escrita per estudiosos que tenien en compte la història general; que estaven preocupats per problemes teòrics; que utilitzaven metodologies interdisciplinàries i que treballaven en aquest àmbit concret per a aprofundir qüestions més generals. Sintetitzava també que tota història local que no incorporés res al coneixement general, encara que fos com una excepció o com una comprovació, no li interessava en absolut. En resum, era una crítica a certa història que es venia com a local o a aquella altra escrita per cronistes que sabien de tot sense rumb definit.⁷

El tema seguí. A les Primeres Jornades de Joves Historiadors Catalans celebrades a Barcelona el 1984 sorgí també la reflexió sobre la "nova" història local que s'endinsava en la historiografia. Es xifrava la seva argumentació assenyalant que havia de basar-se tant en dades i fets com en les anàlisis de l'estructura social, fent un esforç per a captar la vida quotidiana, els sentiments, les emocions o el neguit de la comunitat de l'època estudiada. Dos anys més

⁶ A Antoni GAVALDÀ (1991), «La historia local y comarcal en el diseño curricular: Aportaciones metodológicas y didácticas», a *Fuentes y métodos de la historia local*, Zamora, Instituto de Estudios Zamoranos, Diputación de Zamora i CSIC, s'hi pot resseguir aquesta primera part i, si convé, ampliar-la. Anotem, tanmateix, que hi ha altres títols complementaris que aquí no se citaran, a causa de l'espai.

⁷ Ignasi TERRADES (1985), «La història de les estructures i la història de vida: Reflexions sobre les formes de relacionar la història local i la història general», a *La vida quotidiana dins la perspectiva històrica, III Jornades d'Estudis Històrics Locals*, Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics.

tard, el 1986, des dels *Plecs d'Història Local*, suplement incorporat a la revista mensual d'història *L'Avenç*, hi deia també la seva. Xavier Pedrals, ja en el primer número, assenyalava que era del tot bàsic establir una connexió entre la història local i la general. Apostava perquè els avenços que la història local generava modifiquessin els plantejaments i els enfocaments de la història general, en una línia semblant a la manifestada a Palma de Mallorca.⁸

En aquestes deliberacions se celebrà a València l'any 1988 el I Col·loqui Internacional d'Història Local, sota el lema de l'espai viscut. La reflexió va aportar, en síntesi, que les investigacions sobre la història local s'anaven connectant amb les darreres tendències historiogràfiques que tenien com objectiu explicar el com i el perquè havien succeït determinats processos històrics en l'àmbit local i el sentit que havien tingut en l'espai nacional. En aquest context es va constatar que la història local —igual que la història urbana, la regional o la microhistòria— no era un subgènere marginal de la història, sinó que n'era part integrant i de ple dret.⁹ El suggeridor títol de l'article «La història local, una altra història?» d'Antoni López Quiles d'uns anys abans anava en la mateixa línia d'observar els punts de confluència, d'una altra forma de llegir i plasmar la història.¹⁰

Un altre eix d'avanç de la història local el van representar les jornades de Zamora de 1990 amb el títol de Fuentes y Métodos de la Historia Local. Les jornades, presentades en tres grans blocs —secció d'història medieval, d'història moderna i d'història contemporània—, es van dividir en dos grans eixos, el de fonts i el de metodologia. Sobre les fonts es va indicar que calia una història local que les fes parlar, en referència a no menystenir-les. La idea marc de Julio Valdeón sobre la història local, suggeridora, quedà plasmada en què aquesta “no ha d'abandonar el seu interès pels esdeveniments específics del nucli objecte de la seva anàlisi, però al mateix temps ha de tenir com a meta principal la construcció d'una història integradora, en la qual estiguin articulats els diferents nivells de la praxi de les societats humanes”.

En aquesta línia d'articulació de fixar les bases de la història local cal recordar el valuós debat gestat des de la Universitat del País Basc amb el complement de la Secció d'Història de la Societat d'Estudis Bascos i el Departament de Cultura de la Diputació Foral de Bizkaia. En la primera trobada del 1991 dissertaren historiadors anglesos sobre el tema, seguits d'un segon i un tercer fòrum dedicat a Itàlia i a la Confederació Helvètica, respectivament. La quarta trobada es va dedicar a les perspectives de la història local a Catalunya, jornades que

⁸ Xavier PEDRALS (febrer 1986), «Els estudis d'àmbit local i comarcal a Catalunya», *Plecs d'Història Local*, núm. 1.

⁹ *L'espai viscut: Col·loqui Internacional d'Història Local* (1989), València, Diputació de València.

¹⁰ Va ser publicat a *Saó*, núm. 82 (octubre 1985).

implicaren un balanç teòric en diversos camps sobre què aportava la història local catalana, immersa ja en una renovació que donava els seus fruits.¹¹

De tot el precedent —i d'altres que no citem— en sortirien unes idees comunes de com havia de ser aquesta nova història local. Com a idees marc es podria sintetitzar que la història local era història sempre i quan estigués ben feta i que no era història quan no plantejava contrastos; que la història local era un segment de la història i no un apèndix; que la història local era una part de la història i no una exemplificació fil per randa de la història general; que la història local era un tipus d'història que podia aportar noves metodologies, més properes, perquè tenia les fonts a prop però que per altra banda era una història que podia ser tan vulgar com una història positivista basada només en xifres sense anàlisi; que la història local era una història que permetia analitzar en profunditat els problemes socials des de la realitat, tot i que podia córrer el perill de convertir-se en una història localista si es tancava en si mateixa, en una bombolla autocomplaent; i finalment que realment esdevenia història quan problematitzava els fenòmens socials —econòmics, artístics, culturals...— i podia arribar a fer entendre el pas de les persones per la societat.

2. Els estudis d'història local amb encaix educatiu

D'història cada vegada se'n consumeix més. Una part es vehicula des de l'educació formal a través dels dissenys curriculars, al llarg de tota l'educació obligatòria, aprovats per l'autoritat educativa, subjecte massa sovint a canvis fluctuants, polítics, sense base científica. Una segona via es presenta des de la vessant no formal, en seqüències diverses.¹²

La història local en format educatiu, quan se li dona la importància que cal, es contempla a partir de la pròpia escola o institut, en una programació preparada pels mateixos professors. En força casos es complementa amb l'oferta dels camps d'aprenentatge estesos pel territori, del més proper al més allunyat, amb una programació complementària de sortides àmplia, vivencial i que abasta molts i diversificats camps d'actuació.

La història local que es presenta als alumnes no s'escriu o es reinterpreta sola, ni es treballa en l'àmbit educatiu sense una finalitat declarada. Aquesta història local es pot activar des de diversos fronts: des de les escoles i instituts, des dels suports que ofereixen els centres d'estudis i els arxius, des de les editorials,

¹¹ J. AGIRREAZKUENAGA i M. URQUIJO (ed.) (1994), *Perspectivas de la historia local en Catalunya*, Bilbao, Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco.

¹² F. Xavier HERNÁNDEZ CARDONA (1990), *Ensenyar Història de Catalunya*, Barcelona, Graó i, del mateix autor, *Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia* (2002), Barcelona, en dona amplis referents.

des de les administracions i des dels diversos camps de l'educació no formal, un dels quals, els Tallers d'Història, han resultat del tot productius. Deixem de banda alguns d'aquests eixos per fixar-nos estrictament en el perfil educatiu.

La lògica indica que la millor recepta per poder treballar la història local en l'àmbit educatiu radica en haver participat en algun o alguns dels esglaons del procés. No cal necessàriament haver-la escrit o haver-la gestat, sinó tenir aquell perfil que passa per fer-se-la seva amb la intencionalitat de treballar-la amb voluntat educativa, buscant els interessos dels alumnes. Ara bé, cal convenir que, tal i com sabem dels alumnes, en el sentit que aquell que no vol aprendre no aprèn, hauríem d'indicar que qui no vol treballar la història amb història local no ho farà.

L'encaix educatiu, per a aquells que volen treballar amb història local, creiem que passa per dues vies ja indicades:

- a) L'educació formal: en base a allò que hi diuen les lleis, la normativa i, per tant, a partir de l'escola i l'institut.
- b) L'educació no formal: seria aquella que els agents externs aporten al nucli estrictament escolar.

2.1. LA HISTÒRIA LOCAL EN L'EDUCACIÓ FORMAL

La llei, avui en dia, dóna suport total al treball amb història local, sense subterfugis. Si haguéssim de fer un tall educatiu, l'herència prové ja de la llei Villar Palasí del 1970. En el període anterior a la llei referida, la història local escolar només va ser assumida per mestres molt convençuts o per unes poques escoles anomenades actives, en una part molt concreta del territori espanyol i català. En síntesi, no era un procés generalitzat ni generalitzable. L'ensenyament de la història durant el franquisme va ser l'antítesi del que avui podem entendre com afavoridora de la incorporació de la història local. Basada a enaltir els assoliments de la pàtria i immersa en una voluntat de justificació dels fets i epopeies espanyoles, en general la història era una assignatura vulgar que poc tenia d'història, servint únicament per a encasellar uns fets històrics i polítics que es consideraven l'essència veritable romàntica d'Espanya, una història que es convertí en una mena de catecisme amb preguntes i respostes tancades, sense un bri de reflexió, de pensament, de construcció.

Pràcticament la història no aparegué oficialitzada com a tal fins al moment en què s'aprovà la llei d'Educació del 1970, la qual provocà una alenada d'aire a l'ensenyament del moment. La llei del 1970 va resultar una llei que va animar, val a dir que en cercles molt reduïts, un debat sobre com havia de ser la

història que havia d'arribar a l'aula. En la part de l'Ensenyament General Bàsic (EGB) —dels 6 als 14 anys— l'assignatura quedava inclosa en una denominació nova, les ciències socials, mentre que en el Batxillerat —dels 14 als 17 anys— continuava amb l'estructura disciplinària, separada de la geografia i amb petits tocs d'història de l'art. L'EGB es va dividir en dos cicles, denominats primera i segona etapa respectivament, que en el seu disseny definitiu es van concretar en cicle inicial, mitjà i superior. En la nova EGB la circumstància que la història quedés englobada en el conjunt de les ciències socials va propiciar i va encarrilar dues formes d'entendre la disciplina. D'una banda, en la primera etapa es van practicar intents lloables d'interrelacionar la història amb les altres ciències socials, alliberant el cicle d'una història detallista i memorística en un avanç gens menyspreable, mentre que en la segona etapa el canvi va permetre concretar una nova història només en comptats centres amb mestres inquiets, en la línia de majors contactes amb altres ciències socials com la sociologia, l'antropologia, el dret i l'economia, tot i que la base disciplinària del cicle amb una geografia descriptiva o una història políticomilitar van ser les més dominants. Tanmateix, en aquesta esletxa de llum que s'obria, alguns col·lectius de professors estructuraren programes alternatius als dissenys oficials. En aquesta comesa van destacar els Moviments de Renovació Pedagògica (MRP), alguns cercles sensibilitzats de professors en l'entorn de l'escola rural i sobretot l'Associació Rosa Sensat, a Barcelona, els quals van modificar plantejaments de les ciències socials buscant una adequació d'aquest conglomerat de continguts a les capacitats dels alumnes dels diversos cicles.

Aquest nou enfocament es va veure ampliat en el cicle del Batxillerat amb les aportacions del Projecte d'Història 13-16 i el grup Germania 75, per citar els més coneguts i amb més implantació, en un apropament a la història no tant des del llibre sinó des de les fonts. En aquests programes alternatius i nous, en estret contacte amb concepcions pedagògiques —més que psicològiques—, el component d'història local no apareixia explícit, però en el seu rerefons s'hi vehiculava aquesta apreciació. En les ciències socials de l'EGB en els cicles inicial i mitjà es buscava que l'alumne treballés el seu carrer, el barri, la seva població o ciutat en estreta relació amb els oficis de serveis socials i artesans i amb temes de clar matís social. Les sortides es van fer freqüents: a un parc de bombers, a l'Ajuntament, al port, a la policia local, etc., en les quals bastants professors, sense assumir treballar explícitament amb història local —ja que se seguia normalment un llibre de text que establia el disseny—, es van adonar de l'enorme potencial que albergava la temàtica de l'entorn. En canvi, el cicle superior d'EGB trencava esquemes anteriors, però sense fer el pas endavant. Sobre la idea d'una visió única d'Espanya i en la perspectiva d'una incorporació a Europa que trigaria a arribar, el disseny grinyolava i s'impartia el primer cercle

concèntric que anava des de la Prehistòria fins als nostres dies. Era un autèntic salt en el buit. Es donava des de la reconquesta a les gestes d'Amèrica, passant per la Reforma protestant i les epopeies dels reis haguts i per haver. Era una història de perspectiva políticomilitar, bastant inaccessible als alumnes per la seva abstracció manifesta. Al Batxillerat i la FP la història no va patir massa canvis. A Batxillerat es donà una història enciclopèdica, amb pinzellades de temes en què d'esquillèbit es tocaven aspectes d'història local, si el professor ho creia convenient, i a l'antiga FP pràcticament l'assignatura desapareixia —excepte a especialitats més humanístiques com podia ser l'administratiu—, en el magma d'unes lletres vilipendiades per la part tècnica.

Sense intenció de fer un repàs de tots el canvis que se succeïren s'ha arribat a les lleis actuals en el disseny dels currículums.¹³ Només cal llegir parcialment els seus enunciats per adonar-nos que s'explicita amb claredat la necessitat de treballar, sempre que es pugui, en referents d'història propera. A Primària, a l'àrea de Coneixement del medi natural, social i cultural, el decret diu que l'àrea té com a finalitat proporcionar a l'alumnat els coneixements i les eines per ubicar-se en l'entorn on viu, per aprendre a habitar-lo, a respectar-lo i a millorar-lo. Altrament s'indica que el concepte de medi que dona nom a l'àrea fa referència tant al conjunt de situacions, fenòmens, objectes, elements o problemes que integren l'espai natural i humanitzat, l'escenari on conviuen les persones i on interactuen amb la naturalesa, com a una manera d'aproximar-se a l'estudi de la realitat natural i social. El coneixement del medi centra la seva intervenció didàctica a facilitar a l'alumnat el pas de la cultura viscuda a la seva reconstrucció intel·lectual. Segueix dient que l'àrea pretén capacitar l'alumnat per entendre, opinar i prendre decisions sobre els aspectes de l'entorn amb què interacciona, afegint que l'aprenentatge ha d'ésser contextualitzat i encaminat a interpretar les experiències, tant directes com indirectes, properes en el temps i en l'espai i significatives, a fi de poder establir relacions cognitives i afectives. Així, el coneixement del medi ha de permetre incidir a l'alumnat en la millora del seu entorn i fer-ne un ús sostenible. Acaba dient que els diferents aspectes i dimensions que constitueixen l'entorn s'interrelacionen i interactuen i que convé tenir present que els fenòmens naturals i socials, objecte d'estudi de l'àrea, no es presenten en la realitat sota un prisma disciplinària, sinó en forma de problemes, interessos, conflictes o expectatives que es comprenen millor quan s'estudien i s'analitzen relacionant els coneixements propis de les disciplines que integren l'àrea.

¹³ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*. Núm. 4915 (29.6.2007). Departament d'Educació: Decret 142/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'Educació Primària; i Decret 142/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria.

Altrament, el currículum d'Educació Secundària Obligatòria de Ciències Socials, Geografia i Història segueix en la línia anterior i diu en el preàmbul que aquestes disciplines han de facilitar el coneixement de la consciència ciutadana de l'alumnat. Aquesta consciència els ha de permetre donar sentit a les relacions entre el passat, el present i el futur i la seva identitat territorial i cultural. Aquestes relacions estan a la base de la consciència històrica i de l'educació de la temporalitat i permeten a l'alumnat poder ubicar-se en el present i llegir-lo i interpretar-lo a la llum dels antecedents més immediats, dels segles xx i xxi. Segueix dient que la identitat territorial i cultural permet, per la seva banda, l'adquisició d'una consciència de territorialitat, bàsica per entendre la globalització i les actuals relacions entre allò global i allò local i per poder emetre judicis i prendre decisions sobre l'impacte territorial i ambiental de determinades decisions polítiques i econòmiques que afecten simultàniament les realitats més properes i més distants.

Indiscutiblement, per les breus mostres indicades, la història local hauria de tenir un paper rellevant per una comprensió social de l'alumnat. El té, però, realment? Hi influeixen diverses causes per poder contestar. Una és la via del professorat que, pel que s'indica en els currículums vigents, té necessitat d'estudis d'història local, però adaptats per aplicar-los als alumnes. En aquest sentit, es demostra fèrtil la línia encetada per alguns centres d'estudis, arxius i museus, els quals, des de fa uns anys, han creat col·leccions locals adaptades als alumnes, bateries de publicacions sobre què i com treballar documentació o serveis d'assessorament didàctic en formats diversos, dels quals s'aprofiten les escoles i instituts que en fan ús. L'altra via d'ajut no tan atractiva ha resultat ser la de les editorials, les quals, pel fet d'haver de publicar tirades curtes, no han optat massa per la via diferenciada de la història local.

Com a complement a la demanda, només cal observar, en aquest sentit, la demanda creixent de servei dels camps d'aprenentatge, veritables pal de paller a l'hora d'apropar la realitat històrica, general i local, al circuit educatiu, desbordats amb demandes de centres, amb ofertes variades i amb materials cada vegada més enginyosos per facilitar aprenentatges significatius, la qual cosa vol dir que són adequats a l'edat madurativa dels alumnes, en un procés del tot constructivista, o sigui, que va pas a pas per construir el procés històric, en funció de la demanda necessària.

2.2. LA HISTÒRIA LOCAL EN L'EDUCACIÓ NO FORMAL

El segon gran focus educatiu el constitueix l'educació no formal, que hem indicat que seria aquella que aporten els agents externs al nucli no estrictament escolar. L'educació no formal també té un auge d'història local, indubtable, que

la gent consumeix com a oci cultural: conferències històriques particularitzades; pel·lícules o teatre de base històrica; programes específics de televisió de personatges i fets; debats i taules rodones en fòrums diversos al voltant d'un tema local; CD amb parcel·les concretes del passat o amb jocs interactius amb fonament històric; exposicions monogràfiques en què la base temporal i causal, locals, hi són presents; visites guiades temàtiques de recuperació del patrimoni o de visualització d'espais geogràfics; visites a museus interactius i a parcs temàtics històrics; camps de batalla recuperats; recreacions o festes temàtiques de retorn a èpoques històriques anteriors, etc. configuren una oferta lúdica prou important de la qual encara no s'ha tret el potencial que atresora. Tot amb tot, la vessant no formal ajuda també a que la història local entri a l'ensenyament, tot i que anirà en funció de la potència que li doni el mestre o el professor.

Els mestres són els que més incideixen en aquest camp, aprofitant commemoracions o celebracions temàtiques locals, tot i que la rendibilitat d'aprofitament va en funció de factors diversos, entre els quals compta la pròpia base conceptual històrica assumida, circumstància que no sempre va d'acord amb un domini reflexiu de la història. Així, enfront a alguns que posseeixen una visualització dels fets essencials de la història, altres tenen un perfil baix, segurament per provenir de vies no humanístiques, o per provenir de mòduls, on la història o les ciències socials no predominen precisament.

Respecte a secundària, el sistema a les facultats de Lletres o d'Humanitats afavoreix l'aprenentatge d'història local, atès que els treballs que s'hi escriuen acostumen a anar en aquesta línia, ja que els arxius, els vestigis arqueològics, els museus i les hemeroteques d'àmbit local i comarcal són la base de treball per configurar autèntiques pràctiques en assignatures. De fet, només cal veure que les primeres publicacions posteriors, un cop llicenciats, quasi sempre són totes de segments d'història local.

Tanmateix, s'hi detecta un altre problema: els mateixos materials, que difícilment poden ser aprofitats per a la història local, atès que sovint són poc adequats per a un públic jove. Hi falta en força casos una adequació didàctica, el que Yves Chevallard va escriure com un exercici de transposició didàctica, consistent en adequar un text a la comprensió dels alumnes, en passar-lo del coneixement científic o saber savi al saber capaç de ser ensenyat o de poder ser après.¹⁴ Tot i comptar que és un exercici que resulta enriquidor per apropar textos de nivell als alumnes i que els llibres de text fan amb profusió amb la finalitat de fer-los comprensibles, cal entendre que fer-ho en textos d'història local implica una despesa de temps i un voluntarisme difícils d'assumir.

¹⁴ Yves CHEVALLARD (1998), *La transposición didáctica: Del saber sabio al saber enseñado*, Buenos Aires, Aique.

La síntesi que extraiem del que portem escrit és que la normativa anima —o en un grau inferior no sanciona— a poder treballar amb història local, fet constatable des de la llei del 1970 amb totes les reformes a l'ús que han succeït; que el currículum actual aposta per l'entrada de la història local; que l'educació no formal ajuda i en alguns casos va endavant a l'hora de conceptualitzar aspectes d'història local que no es donen en l'ensenyament reglat; que s'hi constata la dificultat de trobar materials adequats perquè les editorials no hi han apostat, per ser un producte de curta tirada i, per tant costós, tot i que algun centre d'estudis ha optat per adequar materials per als alumnes; que el professorat, atabalat per múltiples gestions burocràtiques, sovint no té el temps necessari per prestar prou atenció a modificar textos i materials per adequar-los als alumnes.

3. Ensenyar història local amb la complicitat moral dels centres d'estudis

El plantejament racional d'una classe d'història difereix, i molt, del d'una de ciències exactes. El currículum de ciències socials és un producte social, dinàmic, que s'adequa als canvis i a les necessitats socials de cada època històrica i que hauria d'anar a cavall de com avança la ciència històrica i la mateixa didàctica. Per tant, no ha d'estranyar gens que sigui variable. Tanmateix, però, un dels problemes que té, com a producte social, és la susceptibilitat de rebre pressions polítiques i ideològiques, aspecte que no ajuda a configurar un cos compacte a l'hora d'ensenyar-la amb els alumnes. Només cal recordar que la mateixa ciència històrica sorgida del s. xix va néixer per donar suport a la forma de poder del moment, qüestió de la qual no se n'ha desempallegat ni en moments recents. Només cal parar atenció als intents manipuladors del currículum de fa poc temps, amb canvis injustificats i absurds, per donar validesa al raonament que subscriuim.

Sigui com sigui, els eixos de base d'una pertinent seqüència històrica amb la història local passen per saber triar quin exemple s'agafa per treballar, partint de la idea que l'aprenentatge de la història en format total és inabastable i també de la facultat de saber orientar l'alumne perquè sàpiga treballar amb les fonts que corresponen, les més eficients per a un aprenentatge de qualitat, fonts que a poder ser han d'ésser variades. Amb aquests dues premisses, essencials, la unitat temàtica que es treballi podrà aconseguir la finalitat que buscava quan s'inicià el procés.

Saber triar el problema d'història local per treballar-lo no és una feina que s'hagi de deixar a expenses del voluntarisme i de la improvisació. És una tasca que s'ha de preparar a l'escola o institut atenent que allò que triï l'alumne amb l'ajuda del professor, aquest el sàpiga encarrilar i vehicular cap a uns conceptes claus de la disciplina en què hi cregui. Senzillament es vol donar a entendre

que no seria gens útil treballar per treballar la història local sense el rigor que s'entén que ha de tenir la disciplina de la història. Prou sabem que la frontera entre el relat i la història és tènue i cal saber distingir-la amb claredat. En el relat, l'alumne no n'és partícip i en canvi en la història n'hauria de ser protagonista per fer-se-la seva. Si partim d'aquesta premissa d'un treball guiat, el professorat hauria de lligar la inquietud de l'alumne per l'estudi d'una qüestió, amb allò que per les ciències socials són uns eixos de reflexió constants i permanents. Òbviament seria necessari prefigurar sobre quin perfil incidir, per aconseguir un efecte formatiu social de l'alumne. Entraríem amb allò que s'anomena els conceptes claus.

Pel que portem indicat definiríem els conceptes claus com les línies mestres de la disciplina, aquells eixos sobre els quals sustentat un programa, mirant de treballar-los al llarg del curs, pausadament, en algunes de les unitats temàtiques que s'hagin organitzat, com a referents del que haurien de ser unes autèntiques ciències socials: actuar per pensar; pensar per actuar. Serien, per tant, aquests conceptes claus la base sobre on pivotarien les ciències socials per ser realment unes autèntiques ciències socials, enteses com aquelles que han d'ajudar a formar una societat plenament democràtica.

Al llarg dels darrers anys hi ha hagut diversos intents de formular aquests nervis essencials del disseny, aquestes idees claus, sobretot per part de professors estrangers, lliurant tots ells un perfil bastant semblant quant a les necessitats que es pretenen. Lògic. Uns posen més l'accent en uns eixos concrets, donant rellevància a alguns, tot i que en una anàlisi en comú tenen molts punts en contacte. Aquí seguirem la concreció dels conceptes claus que va proposar la pedagoga Pilar Benejam, a partir d'un grup de treball que l'acompanyà en la formulació. Aquestes van quedar concretats com segueixen:¹⁵

- Identitat-alteritat, a partir de la idea que compartim el món amb els altres. Aquest concepte comportaria l'autoconeixement i l'autoacceptació, així com el coneixement i l'acceptació dels altres. En el món local vindria determinat per entendre que el local forma part del general i el general forma part del local.
- Racionalitat-irracionalitat, a partir de la comprensió de què en la vida tot passa per unes causes, les quals provoquen unes determinades conseqüències. Aquesta comprensió a nivell personal implica l'exercici de la llibertat sense

¹⁵ La selecció de conceptes claus va ser el resultat d'un seminari d'investigació en què van intervenir-hi professores i professors de set universitats de l'Estat espanyol. A partir d'aquesta investigació sorgiren algunes tesis doctorals, desenvolupant algun concepte clau, en format d'anàlisi i de propostes d'actuació.

prejudicis i intentar arribar a una capacitat crítica. En l'estudi local, aquest concepte clau hauria de treballar el com i el perquè de les decisions i les possibles contradiccions que es produeixen en la presa de decisions.

- Continuitat o canvi, a partir de què vivim en un món en canvi, tot i que algunes coses romanen inalterables. El canvi es pot presentar com un procés en evolució o com una revolució. L'aprenentatge en història local implicaria percebre les preses de decisions a partir de la capacitat de diàleg i de ruptura, per arribar a acceptar que el consens i el pacte requereixen temps i respecte.
- Diferenciació, a partir de la constatació que vivim en un món en què entre les persones s'hi donen similituds i diferències. La diferenciació s'articula entre la desigualtat —no tothom té el mateix grau de poder i de riquesa— i la diversitat. L'aprenentatge en història local passaria per visualitzar la diferenciació social, econòmica i cultural dels individus i de l'obra generada, exemplificada en la petjada social que aquests individus han deixat.
- Conflictes de valors i creences, a partir que vivim en un món que no es posa d'acord amb el que és important i el que és veritat, comportant que els valors puguin ser contradictoris perquè responen a diverses visions socials del món. Seria interessant des de la història local que es reflexionés cap a la comprensió dels valors i creences que han orientat les accions, els seus significats i les intencionalitats de les persones que ens han precedit, plasmada en els escrits que ens han deixat i en l'obra realitzada.
- Interrelació, entès com un concepte clau basat en què no només compartim el món, sinó que el construïm. Com sigui que les relacions entre persones i grups poden ser d'intercanvi, de convivència, d'interdependència, de cooperació o de conflicte, des de la història local es pot incidir en precisar com la necessitat de relacionar-nos amb els altres, per entendre'ls, per explorar noves solucions, ha implicat que compartim amb els nostres avantpassats temes concrets, vàlids per a l'ahir i sobretot per al demà.
- L'organització social, entès com a concepte clau que les persones i grups s'organitzen en institucions que tenen unes estructures i funcions definides. Des de la història local es poden visualitzar els moviments associatius —en un sentit del tot ampli— i els grups polítics que han sortit en el passat, bo i esbrinant-ne els motius del seu sorgiment.

A partir d'aquest enfocament de buscar entendre i resoldre els problemes del món local per trobar-hi solució a base de preguntes pautades, els punts de contacte entre els centres d'estudis i les escoles i instituts hauria efectivament de millorar, en un format de vasos comunicants. El bloc de contacte hauria de ser —i és en aquest moment—, sobretot, els treballs de recerca a batxillerat que fan els alumnes als instituts. A dia d'avui ja és l'eix de connexió del present i del futur. Què cal fer amb aquests treballs de recerca? Els centres d'estudis hi poden fer quelcom?

Els tècnics socials —des d'historiadors a geògrafs, passant per sociòlegs, biòlegs...— d'un centre d'estudis, amb els mecanismes necessaris de connexió, podrien proporcionar assessorament i guia per als treballs que els alumnes plantegessin, perquè molts dels treballs que es fan en aquest cicle tenen a veure amb aspectes de recerca local. L'existència d'un servei didàctic al centre d'estudis que s'ho pogués permetre, com ja tenen alguns centres, complementaria l'ajut que l'alumne ja rep del professor de l'institut, atès que un especialista local podria ajudar, des de la perspectiva de la concreció documental necessària, amb les fonts que l'alumne hauria de fer servir per als seus interessos, enteses aquestes com la base per realitzar la majoria de recerques d'estructura local.

Vist el que hi ha i el que hi podria haver, per treballar en recerca local amb garanties, per enganxar als alumnes, l'aportació passaria per poder oferir un ventall ampli de fonts primàries, proporcionant eines per treballar d'especialistes que coneguessin les fonts, les haguessin treballat o en tinguessin referències de primera mà, amb la finalitat d'ajudar —o de despertar— en els alumnes punts de connexió entre la recerca en ciència històrica o experimental i la visualització real per configurar un treball amb materials locals. Aquestes fonts passarien per una varietat de registres. Vegem-ne alguns exemples on es podria actuar en el cas de la història local.¹⁶

Un component serien les fonts consistents en mapes, gravats, etc. per poder donar pistes de les evolucions que hi ha hagut al territori, en sentit agrari, industrial, paisatgístic, d'infraestructures, etc. que podrien ser complementades amb fonts com fotografies, làmines o dibuixos per comparar seccions més acotades. També seria interessant mostrar fonts com les pel·lícules antigues per treballar l'evolució de paisatges, de trames urbanes, d'ús d'edificis, de pràctiques d'esports, de lleure, de treball, de vestimenta... etc., complementant-ho amb imatges en contrast de seqüències socials o de formes organitzatives d'aquesta societat.

¹⁶ Són interessants les propostes de G. ITURRATE (*et al.*) (1996), *Les fonts en les ciències socials: Instruments per a l'estudi de les societats*, Barcelona, Graó; i la de Joan PAGÉS i Antoni SANTISTEBAN (1995), «Elements per a un ensenyament renovat de les Ciències Socials: Procediments amb fonts primàries i aprenentatge de la història» a *Actes de les Jornades de Didàctica de les Ciències Naturals i Socials al Baix Llobregat*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Tanmateix, no s'haurien de descuidar les fonts documentals, potser les més usades, en una gran varietat que passaria des de la premsa a la documentació generada per l'administració i la justícia, passant per la documentació personal en format de correspondència, dietaris, transaccions comercials, sistemes contractuals, relacions amb l'església i associacions amb general... Un altre eix que podria proporcionar ajut als alumnes seria la documentació d'empreses, cooperatives, societats, gremis i tota altra mena d'organitzacions, des de les econòmiques, a les culturals, passant per les esportives, etc. Un nou registre de reflexió seria saber relligar la història local amb la literatura, sovint definidora de la personificació local en un període determinat. En la classificació de les fonts locals també s'hauria de preveure poder treballar sobre l'obra civil i militar conservada al municipi, des de les mateixes construccions de casals, el tipus de cases, els rentadors, l'església i les capelletes, les muralles, les places i carrers, els ravals i suburbis, l'ermita, el castell, etc. o de l'extraradi, com les barraques de pedra seca, els marges, els camins, les masies... Entrarien col·lateralment en aquest bloc els instruments d'oficis locals referits a l'agricultura i a l'agremiació. Un treball amb fonts també hauria de poder endinsar-se en l'anàlisi de les fonts estadístiques, exemplificades en molts casos en fulls de salaris, en horaris de regadiu a partir d'una societat de regants, en pressupostos i repartiments de despeses comunals, en preus dels productes de consum, en recomptes fets des de l'administració com censos, en xifres i localització dels processos migratoris, en estadístiques respecte el nivell d'estudis de les persones... Una història local amb la base de les fonts orals implicaria la concreció de l'assumpció de realitats passades i el possible encaix amb aquest tipus de fonts, bàsiques per a temes de contemporaneïtat. Les fonts passarien també per l'anàlisi de l'obra d'artistes locals, en format d'estudis d'arquitectura, d'escultura, de pintura, de treballs amb ferro o fusta, etc., qüestió que es podria relligar amb la possibilitat de visualitzar restes arqueològiques locals. I podríem seguir.

La síntesi que n'extraïem és que treballar història local des dels instituts de secundària conjuntament amb els centres d'estudis esdevé una tasca difícil, però no per això impossible. Amb el plantejament que s'acaba de formular es vol indicar que per iniciar un treball escolar amb història local cal tenir un marc de referència en història general i uns encaixos educatius bàsics que serien uns eixos educatius que s'haurien de tenir com a referència, concretat en els conceptes claus. A partir d'aquests, i amb el joc de fonts diversificades, es buscaria que apareguessin temes locals per treballar que seguissin la pauta de la història i de l'estructura educativa. El projecte suggereix un treball mancomanat amb el qual s'enriqueixen mútuament els estudis d'història local i el fenomen educatiu, es donen possibles pautes de treball i s'aposta decididament per la inclusió de la història local al currículum educatiu.

CENTRES D'ESTUDIS LOCALS, MICROHISTÒRIA, ETNOLOGIA I EDUCACIÓ

Joan SANTACANA I MESTRE
Universitat de Barcelona

1. El passat i el present dels centres d'estudis locals en el camp de les ciències socials

Els centres d'estudis locals tenen una tradició important en el nostre país, mancat durant molt temps d'institucions culturals públiques importants; en aquest sentit, és molt significatiu que Barcelona, durant el segle XIX i fins molt avançat el segle XX, no tingués mai museus provincials pagats per l'estat i que hagués de ser l'Ajuntament i la Diputació qui haguessin de suplir aquestes mancances. Els centres d'estudis locals eren una mena de substitutiu d'allò que altres *provincies* tenien per dret propi.

Per tant, són aquests centres els que substituïen el que en un país normal del nostre àmbit hauria fet l'estat. En aquest sentit, la situació catalana s'assemblava molt més a la que hi havia als països de tradició anglosaxona, on el *council*, la parròquia o la societat civil eren qui tenien les iniciatives per començar aventures culturals diverses, des de les famoses societats geogràfiques a agrupacions històriques fins a museus o gabinets numismàtics.

Aquestes semblances són molt importants, ja que vol dir que molts d'aquests centres naixien de la iniciativa de la societat civil, sense concurs de l'administració pública de cap mena. La llarga etapa del franquisme, que va durar, com és ben conegut, gairebé tota la segona meitat del segle XX, va fer més necessària l'existència de centres d'estudis locals i importants investigadors es van formar en aquests entorns filantròpics.¹⁷

¹⁷ Joan SANTACANA MESTRE i Nayra LLONCH MOLINA (2008), *El museo local, La cenicienta de la cultura*, Gijón, Trea.

En els cercles oficials, els centres d'estudis locals sempre van ser menystinguts i de les seves recerques en deien *cultura de campanario*, en el sentit que s'ocupaven de l'entorn immediat d'una manera prioritària, encara que no pas exclusiva. A més, els investigadors que de forma desinteressada treballaven en les recerques botàniques, històriques o etnogràfiques es consideraven com una mena de "diletants".

La llarga transició democràtica que va sofrir el país feia creure que els centres d'estudis locals tindrien un creixement espectacular, donat que, sovint, aquests centres havien estat focus d'oposició intel·lectual a la dictadura. Però no va ser ben bé així, ja que es va constituir una nova "cultura oficial" que va heretar moltes coses del franquisme, entre les quals la idea que l'estudi de l'entorn local constituïa una recerca de segona, sense interès, obra de gent ociosa, és a dir, dels que ja havien estat etiquetats de "diletants".

És per aquest motiu que la recerca universitària no va vincular-se mai de forma seriosa amb la xarxa de centres d'estudis locals i el resultat va ser un tipus d'estudis acadèmics que poc tenien a veure amb la realitat del país. La història local no ha protagonitzat gaires tesis doctorals ni ha estat objecte de molts treballs des de l'àmbit universitari.

Mentre això passava a casa nostra, a fora, la tradició de recerca va portar a desenvolupar línies tan fèrtils com la geografia regional, que havia iniciat feia anys Paul Vidal de la Blanche, o bé la microhistòria, encapçalada per historiadors com Carlo Ginzburg. La microhistòria posa la lupa damunt dels individus més que en la "societat"; de fet, tracta temes aparentment petits, a una escala reduïda, però molt explicatius del procés històric. La microhistòria demostrava la importància dels estudis locals, de les recerques fetes amb la "lupa" aplicada al damunt de temes més modestos, més primers. No cal dir que aquest tipus d'investigacions s'havien de fer a escala local i més en un país com el nostre, on els arxius existents encara solen ser els parroquials i on els arxius municipals sovint simplement no estan prou ben organitzats, ja que els nostres municipis no sempre tenen un arxiver que tingui cura de l'arxiu i de la documentació local. Moltes vegades, la documentació s'ha de cercar en els testaments, els llibres de comptes, els inventaris, els arxius notariais i tot això està en l'àmbit particular local.

Per tant, els nostres centres d'estudis, entrada la primera dècada del segle XXI, no han tingut massa oportunitats de vincular-se amb les noves corrents i amb aquest món acadèmic, desconnectat de la realitat de l'arxiu local i dels centres d'estudis, i tampoc ha desenvolupat línies sòlides de microhistòria. Ens hem d'aturar en aquest punt; els corrents de la recerca històrica del darrer quart del segle XX a gairebé tot Europa es fonamenten en l'anàlisi de realitats molt concretes que van des de la vida quotidiana fins a les mentalitats o la història

de les dones. Aquests corrents empenen en l'estudi del passat uns documents molt humils, com són les cartes, les llibretes de notes, els llibres de baptismes o d'òbits, els registres dels hospitals i tots aquells documents i fonts que no han sortit precisament de les cancelleries reials o dels parlaments. La història més profunda que hi ha és la de les famílies, la dels nuclis rurals, la de les viles i ciutats del país; són les corporacions, les parròquies, els gremis i els jutjats els que mostren el batec diari de la gent. Sense aquest coneixement no hi ha història possible.

Tots aquests documents, aquestes fonts primàries de la nostra història, es troben avui disperses en els arxius familiars, locals, parroquials o municipals. En el passat, més que no pas ara, la majoria de les decisions es prenen en el si de comunitats petites, les comunes locals, les quals, malgrat els intents dels poders supralocals per controlar-les, sovint podien escapar-se. Si no es localitzen aquestes fonts, si no es classifiquen, s'escanegen i es transcriuen, no hi ha microhistòria i cal tenir ben present que la microhistòria forma el conjunt immens de cèl·lules amb les quals els historiadors podran vestir la història dels pobles i de les nacions. On estan aquests documents? Qui els té a l'abast? Com es poden estudiar? És evident que aquesta documentació avui, a Catalunya, encara està per recuperar. Els nostres arxius locals són febles en aquest sentit; les administracions locals no han afavorit la creació d'arxius que conservin i estudiïn aquests documents. Per tant, en gran part, la seva exhumació ha estat, i encara és, obra de diletants, persones que ho fan no pas d'ofici, sinó senzillament perquè estimen el país, perquè són amants de la recerca i pel plaer d'introduir-se en aquest món apassionat del passat. Per aquest fet, que no viuen de la recerca històrica, se'ls ha dit "diletants" o "afeccionats" en un cert to despectiu, ja que es contraposen amb els "historiadors", els d'ofici, aquells que tenen remuneració per la seva tasca. Però sovint han estat i són aquests diletants els qui localitzen els documents, les fonts, les estudien, les donen a conèixer i, en la mesura que poden, les publiquen.

La major part d'aquesta recerca constitueix el que podríem dir la xarxa bàsica que ha nodrit la nostra història. Els centres d'estudis locals han estat i són el suport d'aquesta xarxa, ja que constitueixen autèntiques estacions territorials de recerca, que es mouen cada una en el seu territori, amb coneixement dels detalls, dels arxius, dels dipòsits particulars, de la geografia, dels topònims i del teixit profund dels pobles i de les ciutats on estan enclavats.

La funció d'aquest tipus de recerques en el passat ha estat ben clara: es tractava de recollir tot allò que hi ha de particular en el territori, ja sigui un topònim, una espècie endèmica o una documentació històrica. La recerca local, en el camp de la història, a més, compleix una altra funció, que és la de defensar-nos enfront de l'inexorable revers de tota existència: la fugacitat i l'oblit. La

història local és la que recorda el nom i el cognom de les persones anònimes, d'aquelles que les altres històries obliden. Si això ha estat així, quina ha de ser la funció d'aquestes institucions d'abast local o comarcal en el si de la societat del coneixement en la qual estem?

En el món actual, la recerca local adquireix un sentit encara més important que abans; en efecte, davant d'un sistema on el coneixement sovint és virtual, els centres d'estudis arrelats al territori tenen la possibilitat de salvar les fonts primàries, reals, aquells inestimables documents que avui encara es conserven en els arxius familiars, parroquials, de les institucions locals i fins i tot dels negocis i el comerç. Les nostres institucions públiques i acadèmiques no ho fan ni ho faran, ja que no tenen la possibilitat, ni els mitjans i a vegades ni la voluntat de fer-ho.

Avui més que mai cal continuar en la línia de:

1. Recollir tots aquells documents públics o privats, gràfics, fotogràfics o audiovisuals dispersos en les cases, en els arxius privats o en les associacions.
2. Classificar aquests documents i escanejar-los amb la finalitat de crear arxius visuals de tot allò que ara es va perdent. Cada vegada que un negoci es tanca es perd un tresor de documents únics per recuperar la història.
3. Informatitzar i penjar a la xarxa tota aquella documentació que serveix de base per a construir la història.
4. Recollir i posar a disposició de tothom els testimonis orals del passat, de tota mena i condició; la memòria del treball, la de l'oci, la del gènere, la de la infantesa i la del dolor i el sofriment.
5. Recollir i posar a disposició de tothom les fotografies que han constituït la memòria gràfica dels segles XIX i XX.
6. Emprar tots els mitjans que avui ofereix Internet per integrar aquesta documentació en les xarxes socials, de manera que tingui la màxima difusió possible a tots els nivells.
7. Promoure la digitalització de tots els treballs de recerca, revistes, diaris i butlletins que s'han fet des d'aquestes institucions amb la finalitat que no es perdi la tasca de tants investigadors durant tants anys.

2. Entre la recerca i l'educació

Tota aquesta tasca, tant la que ja s'ha fet com la que manca fer, s'inscriu lògicament en el camp de la recerca bàsica o fonamental. Els centres d'estudis locals han contribuït segurament a la recerca que en diem fonamental. Amb tot, cal preguntar-se si han de tenir algun paper en el camp de l'educació. Avui, quan assistim al desenvolupament d'una nova forma d'intel·ligència entre els nostres infants i adolescents, caldrà plantejar fins a quin punt aquestes institucions han de ser educatives en aquest nou marc de coneixement.

Per respondre a aquesta qüestió cal recordar en primer lloc que si la modernitat il·lustrada va inventar-se i va generalitzar el concepte d'escola, el de museu i el de societats o centres d'estudis locals, que tan fèrtils van ser al llarg del segle XIX i del XX, avui, en la societat que en diem del "coneixement", en la cultura postmoderna, tota aquesta modernitat il·lustrada ha entrat en crisi, com tantes altres coses. Per tant, el museu, l'escola i el mateix concepte d'estudis locals també hi ha entrat. Qui ha de educar avui? ¿Com entenem avui el concepte d'educació? És ben clar que l'escola, malgrat els seus intents d'adaptació al temps, està essent sacsejada per una crisi de confiança molt forta. Es discuteix tot, des de l'autoritat del mestre fins a la funció dels centres educatius; per altra banda, el procés de socialització dels infants avui es fa més a fora de l'escola que a dins. Hem vist com els canals de la televisió substituïen els mestres en el moment que els nostres infants es passaven tantes hores mirant la pantalla com les que es passaven mirant les pissarres escolars. Avui veiem com els llibres, el suport fonamental de l'escola durant segles, deixen pas als formats electrònics i com Internet es converteix en la nova gran enciclopèdia per a tot. Per tant, qui educa avui? De fet, el concepte d'escola com nucli fonamental per educar està essent canviat: qui educa realment avui, tal vegada com sempre havia estat, és l'entorn social. Els nostres infants, educats en un mitjà urbà, ja que a Catalunya i a tot Europa més del vuitanta per cent de la població és ja urbana, desconeixen el nom tradicional dels vents i no saben res del món agropecuari, de manera que, per a ells, la mantega, la llet, els pollastres i els ous són coses que estan a la nevera o als supermercats, però en desconeixen tota la resta. És la ciutat el seu marc, on es mouen amb seguretat. Per tant, ha de ser la ciutat la que s'ha de convertir en educadora.¹⁸ I en aquesta ciutat, tot ha d'educar: s'ha d'educar en l'economia sostenible, s'ha d'educar en el reciclatge dels materials, s'ha d'educar amb l'ús de la bicicleta, s'ha d'educar a circular, etc. Ho han de fer tots els organismes vius de la ciutat: les voreres i places han d'estar dissenyades de forma que ajudin al

¹⁸ *Educación y vida urbana, 20 años de ciudades educadoras* (2008), Madrid, Santillana.

concepte d'educació, els bombers han d'educar, etc.¹⁹ És en aquest context que els centres d'estudis locals han de prendre el relleu que els correspon. És en aquests centres on hi ha tot allò que no és fàcil d'aprendre en altres llocs: ens referim als elements d'autenticitat. La recerca bàsica, fonamental, la que es nodreix del mètode científic, ja sigui en ciències naturals o en història, no ha caducat ni caducarà fàcilment mentre els humans valorem el pensament racional. Els centres d'estudis locals, pel seu arrelament al país i al territori, es nodreixen del coneixement concret, basat en l'estudi del document, del fòssil, del mineral o del retaule pintat. Aquests elements no són virtuals, són reals, i la nostra societat, acostumada a la virtualitat, té necessitat d'entrar en contacte amb allò que és real. Avui, en el nostre entorn, la informació i la realitat que podem percebre és virtual: veiem imatges d'homes i dones que no són reals, ja que han estat retocades i manipulades; mengem productes i bevem llet que tenen el gust manipulat; rebem notícies que no sabem on s'han fabricat... és a dir, estem rodejats de virtualitat. La recerca fonamental, la que es basa en l'estudi d'allò que és proper, que és real, no admet virtualitat i aquesta és la tasca que han de fer els centres d'estudis locals. Han de transformar-se en eines educatives de veritat, per a tota mena de ciutadans, però han d'educar en el coneixement d'allò que és real i, sobretot, han de contribuir a l'educació ciutadana ensenyant el mètode d'anàlisi, les eines amb les quals es construeix el coneixement. Si agafem, per exemple, el camp de la història, la història local o la microhistòria, l'exemple és ben clar. Els nostres *mass media*, i fins i tot el nostre sistema educatiu des de la llar d'infants fins a la universitat, sol ensenyar coneixements històrics, però els ensenya com una mena de plat precuinat, és a dir, hi ha persones que han fet recerca en els arxius, en els museus, que han fet excavacions arqueològiques i que han exhumat restes del passat. Aquestes persones després han seleccionat els documents, els han preparat, els han escrit i han plantejat els missatges que creien que podien transmetre. Tot ho han fet a l'interior de les seves "cuines", en els seus gabinets, i un cop els plats han estat "preparats" els han servit a la gent, als estudiants, als nois i noies, amb la finalitat que els tastin i, si els agraden, els consumeixin. Però els nois i noies no saben com han estat preparats: desconeixen els documents que el "cuiner" ha rebutjat, no saben els motius que han portat a emprar uns ingredients en lloc d'altres, no poden saber fins a quin punt, en aquests precuinats, hi ha falsedats. Per quin motiu no els ensenya la cuina? Per què no mostrem els ingredients? Com és que no els ensenya el mètode d'anàlisi? Aleshores estarien en condicions

¹⁹ Hector M. POSE PORTO (2006), *La cultura en las ciudades, un quehacer cívico-social*, Barcelona, Graó.

d'apreciar el resultat o de rebutjar-lo. No cal dir que ensenyar el mètode hauria de ser allò més important. Per aquest motiu, la tasca dels nostres centres d'estudis locals és acostar als ciutadans, joves o vells, al coneixement de la realitat, dels mètodes d'anàlisi, de l'apropament a les fonts. Tot això és el que no es pot cercar en el Google ni en cap enciclopèdia, perquè és previ a tot altre coneixement.

Tota aquesta tasca cal fer-la amb la certesa que avui ens trobem davant de canvis molt profunds en les generacions de joves actuals. Ells han passat d'emprar un mitjà, el llibre imprès, a uns altres: Internet, la televisió i els sistemes reproductors de sons i d'imatges, és a dir, els suports electrònics i virtuals. El canvi del mitjà no afecta solament a la manera de rebre la informació: afecta al tipus i a la qualitat de la informació. Per processar les informacions orals, les societats àgrafes prioritzaven de la intel·ligència la facultat de la memòria. En un sistema de transmissió oral, la memòria era fonamental. Amb l'escola i la cultura escrita, la de la impremta, llegir les lletres era un procés d'abstracció i, per tant, la facultat de la ment més valorada per l'escola era precisament la capacitat de fer abstraccions; per aquest motiu, la matemàtica n'era la màxima expressió. Avui, la transmissió de la informació i de la majoria dels coneixements és audiovisual i, per tant, hi haurà algunes facultats de la nostra ment que es prioritzaran; potser ja no serà la memòria ni la intel·ligència abstracta. Què serà? Serà la intel·ligència emocional? No ho sabem pas, encara que avui ja intuïm que estem assistint al naixement d'un tipus nou d'intel·ligència que fa que moltes persones joves adquireixin unes habilitats en determinats camps que els adults ja no és tan freqüent que posseïxin. No caldrà tenir-ho també present? Aquest és el desafiament del futur.

3. Els estudis de proximitat. Els estudis locals són els més importants per conèixer la història

En tot cas, sigui quin sigui el futur, el que sembla difícil de discutir és que la recerca i els treballs que s'han d'emprendre des dels centres d'estudis locals, en el cas de les ciències socials, és el que en diem "microhistòria". És necessari reflexionar sobre aquest concepte, ja que és un dels objectes fonamentals de recerca. La microhistòria aplica el mètode d'anàlisi del passat a realitats molt concretes, a vegades a una escala tan poc freqüent que arriba a l'estudi de detalls que passen desapercibuts per a la investigació general. Aquest fet es deu a que, en el passat, almenys a Europa Occidental, el medi rural era el dominant. Tant si mirem a finals de l'edat mitjana o al segle XVIII, el territori europeu era un mar immens de bosc, terres de conreu, erms o prats on les agrupacions urbanes eren minúscules, sovint estaven poc connectades entre

elles i tenien una població molt més dispersa que no pas avui. Els canvis en aquestes societats rurals eren lents i tot era molt més petit. El món mateix semblava més petit, ja que es desconeixia la major part d'Àfrica, Amèrica havia estat reconeguda solament en alguns indrets (les costes i alguns rius)... Fins i tot les persones eren de talla més petita! En aquest context, en què rebre una carta era l'excepció i on la majoria de persones posseïen els coneixements per sobreviure, ja que un pagès tant podia saber l'ofici de pastor, com el de forner, com aixecar una paret o fer un teulat, escriure era un art que encara molt pocs coneixien. Per tant, la documentació escrita era privilegi de certs individus, ja sigui notaris, eclesiàstics o algun burgès o pagès il·lustrat. Totes les coses importants es decidien en el si de les famílies i quan es feien papers, tot havia estat ja molt discutit i acordat. Per tant, la història passava per multitud de decisions preses en els entorns familiars i els papers es generaven per tenir una relació dels comptes, per assegurar les compres de terres, per controlar els censos, per dirigir-se a les autoritats de tota mena i per portar un registre dels morts i de les misses. Certament hi havia algunes famílies molt importants i les seves decisions podien pesar més que no pas les d'altres, però l'abast del seu poder era limitat i sovint no més lluny dels límits de la pròpia localitat. Sense conèixer una bona part d'aquestes històries familiars, de com prenen les decisions, de quines eren les seves il·lusions i les seves temences, és difícil comprendre el passat, ja que sols d'aquesta manera ens podem posar en la pell dels altres i podem intentar comprendre què sentien i què pensaven.

Certament, el que passava a les corts reials i a les ciutats els afectava, però molt menys que no pas avui. La història d'aquestes minúscules unitats familiars estava teixida de relacions molt complicades de parentiu, xarxes d'interdependències, complicitats, odís i interessos. Esbrinar aquestes coses, penetrar a l'interior d'aquestes unitats familiars és una tasca pendent, encara, i fins que no es faci no podrem conèixer realment el passat: és per fer aquest treball que la microhistòria ens és útil. El problema més gran per poder fer aquest tipus de recerca a Catalunya és l'absència de documentació adequada. Els documents i les fonts d'aquest tipus de recerca són documents privats, capítols matrimonials, actes notariais, llibretes de comptes, testaments, actes judicials, llibretes de baptismes i llibres d'òbits. Una bona part d'aquests documents encara estan en arxius particulars; en els nostres pobles i viles els tenen a les cases i, a vegades, en els desgavellats arxius parroquials. Cal treballar aquesta mena de fonts, difícils i poc accessibles. Aquesta tasca no la fa ningú a casa nostra! Quantes vegades aquests documents es perden per desconeixement del seu valor històric o documental?

Una anècdota ens pot servir per il·lustrar el que diem. En el darrer terç del segle passat, vam descobrir en una casa particular de Calafell, al Baix Pe-

nedès, que estava a punt de ser venuda, uns baguls que semblaven del segle XVIII o XIX. La casa era una mansió, situada a tocar de les muralles del castell medieval que corona el nucli antic del poble. En el moment d'obrir les caixes va sortir davant nostre un conjunt important de llibretes i lligalls antics que es remuntaven al segle XVII. Naturalment ens vam interessar per la documentació, però no hi vam ser a temps. La casa es va vendre amb tot el seu contingut i va passar a ser propietat d'un ciutadà holandès, qui va buidar la casa i va fer obres per adequar-la a les seves necessitats. No ha estat fins a la primavera de 2010 que els hereus d'aquest llegat, de forma desinteressada i amable, ens han fet a mans la documentació. Es tracta de més de cinc-cents documents, entre llibres, llibretes de comptes, cartes i altres papers d'una nissaga de pagesos que, a principis del segle XVIII, van començar a transformar els excedents del camp, el seu capital agrari, en capital comercial. La documentació era important ja que permetia veure com alguns pagesos astuts, ja des de primeries del segle XVIII, van aprendre a fer negocis, emprant els excedents obtinguts de les collites per fer companyies marítimes. També mostrava com aquestes inversions, amb alts i baixos, els van proporcionar beneficis i d'aquesta manera van poder controlar un dels ports d'exportació de vins i aiguardents de la costa central catalana, el port de Sant Salvador, al Vendrell. Els documents, ara en estudi, plantegen com un pagès, Joan Soler de la Plaça, que sabia llegir, encara que escrivia amb dificultat, junt amb un altre que era analfabet, van haver de fer de marmessors dels béns d'un tal Pere Pau Mestre, el qual, junt amb un clergue, una vídua, un burgès, un mariner i algun altre pagès feia negoci a ultramar. La gestió dels béns del difunt segurament els va proporcionar el coneixement necessari per fer ells mateixos negocis i d'aquesta forma veiem com un d'ells, el que sabia llegir i escriure, es convertí en caporal del port, és a dir, el que controlava tot el tràfic marítim i les exportacions de vi i aiguardent d'aquesta costa central catalana fins al primer terç del segle XIX. Els detalls d'aquestes operacions comercials són el que ens importen: com a partir del moment que entraren en negoci, els casaments familiars es pensaven i es decidien de manera diferent, com aquests primers capitalistes arriscaven els seus diners... Hi ha altres detalls, com quina era la seva moral respecte al diner i com actuaven en cas de conflicte, ja que els va tocar viure no sols els conflictes de les darreries del segle XVIII, sinó, sobretot, el començament de les revolucions burgeses a casa nostra. D'aquesta manera, la documentació de la casa de Joan Soler de la Plaça inclou una relació completa dels vaixells que des del darrer quart del segle XVIII fins al primer terç de segle següent feien escala al port de Sant Salvador del Vendrell per carregar les bodegues de vi, aiguardents i fusta; un registre detalladíssim, que inclou la nacionalitat del vaixell, la càrrega, la procedència, el destí, la tripulació, l'estat sanitari i fins i tot el tonatge.

Aquesta és la documentació que la nostra història necessita, aquest és el patrimoni documental enterrat en milers de llars dels nostres pobles i ciutats i que caldria anar exhumant, transcrivint, classificant i publicant, tant en suport digital en línia com en suport paper si és possible.

4. Els centres d'estudis locals i l'etnologia: un pas necessari

Amb tot, a part de la història, hi ha un darrer element que cal considerar a l'entorn dels estudis locals com a vertebradors d'una societat educada i educadora: ens referim a l'etnologia i a l'antropologia. Aquestes disciplines, sovint abandonades pels investigadors locals, disposen d'eines metodològiques i teòriques per elaborar històries de vida i relats orals sobre persones, professions i històries diverses. També la psicologia, la sociologia o el periodisme tenen les seves, d'eines. Aquesta tasca de recollir històries de vida és necessària i s'ha de fer també des de la proximitat. Els antecedents d'aquests mètodes biogràfics cal situar-los a les darreries del segle XIX i al principi del segle XX als Estats Units. Els primers relats biogràfics es van centrar en alguns dels grans caps indis, xamans i altres especialistes en el món dels esperits de les comunitats indígenes. Aquelles tribus que, un cop finalitzada la conquesta de l'Oest, van ser massacrades i confinades a les reserves, van desvetllar una certa mala consciència i una manera de rentar aquest sentiment va ser el naixement d'un interès pels cabdills pellores, els darrers "salvatges". La visió que donaven els entrevistats en les seves històries era, curiosament, la de la seva època d'esplendor, quan caçaven búfals, és a dir, quan encara no havia aparegut el Setè de Cavalleria a aixafar els seus poblats. Podríem dir que eren històries romàntiques. Al mateix temps que s'esdevenien aquests fets, Chicago passava per un procés d'expansió demogràfica espectacular; la ciutat havia deixat de ser un poblet i es convertia en una metròpoli industrial, liberal, de dos milions de persones. Naturalment, aquest procés s'havia fet gràcies a la immigració i va desvetllar la necessitat de fer el mateix amb aquells immigrants: recollir els seus relats de vida, adjuntant-hi documents personals. Així va ser escrita la història de vida de Wladek Wisniewski, un jove pagès polonès, gandul i faldiller, i la de molts d'altres, des de delinqüents fins a borratxos.²⁰ Aquests dos extrems, els indis de l'Oest i els immigrants de Chicago, ens poden proporcionar les bases sobre què caldria fer a casa nostra. També aquí, en els nostres pobles i ciutats, encara queden "indis": grups culturals en extinció, oficis que s'han acabat, persones grans que poden explicar moltes coses mes enllà de l'anomenada "memòria històrica".

²⁰ Joan PRAT (2003), «La producció del discurs autobiogràfic: contextos, enfocaments i disciplines», a *Revista d'etnologia de Catalunya* (Barcelona), núm. 23, p. 14-23.

I, no cal dir, no ens manquen al nostre país onades successives d'immigrants, que, com el jove polonès, tenen les seves històries de vida. Enregistrar això, amb mirades i enfocaments diferents, és una tasca pendent; hem de cercar aquests homes i dones que, a canvi de res, ens lliuraran el tresor que és la seva història de vida. Per tant, com va dir un dels fundadors del Departament de Sociologia de la Universitat de Chicago al seus alumnes: "Aixequin-se dels seus seients i investiguin", és a dir, deixeu les cadires i aneu al carrer a investigar sobre què passa.

Transcripció del debat posterior a la taula rodona del VI Espai Despuig

VICTÒRIA ALMUNI: Bé, com heu vist, és un tema que no s'acabaria mai. És un tema apassionant, molt interessant. Jo, més que encetar el debat, que això és una cosa potser més de la gent del públic, volia aportar una miqueta la meua experiència com a professora de secundària. És veritat que, moltes vegades, el problema està en el professor, més que en l'alumne, perquè se sap poca metodologia de treball, per part del professorat i, llavors, l'alumne no pot treballar tot sol. Al nostre institut, als professors de ciències socials ens agrada molt treballar amb història local i ens sorprèn la il·lusió dels alumnes quan agafen el fil del treball i com gaudeixen fent recerca en la història familiar, per exemple. Això és una cosa que no s'ha comentat, i és que el canvi no està en els joves: el canvi ja està en la gent de la meua generació, o una mica més gran, que no introdueixen l'interès per la història familiar als joves. No saben res, dels seus iaïos, de si van anar a la guerra... Quan es donen compte que allò que està explicant a classe és aplicable a la història familiar, es queden sorpresos. És un tema en el qual sí que és veritat que hi ha un canvi molt radical.

Després, per l'altra banda, el treball de recerca és una eina molt bona per a això (el treball de síntesi, també), perquè la realitat pura i dura és que hi ha una cosa que li diuen selectivitat que elimina qualsevol oportunitat d'insistir més en el mètode i no en la història positivista de fets que s'han de repetir i memoritzar. Això és en el cas del batxillerat, amb els alumnes que fan la selectivitat.

Bé, això és tot. Si hi ha alguna pregunta...

INTERVENCIÓ DEL PÚBLIC: Jo voldria dir a la Vinyet, concretament, que l'assignatura "Sitges" encara es fa, com a mínim a primària i a ensenyament infantil. A secundària, no sé si s'ha aprovat a quart d'ESO...

VINYET PANYELLA: Jo diria que no. Jo havia perdut la pista d'això i, per tant, em constava que no tenia liquiditat en els cursos més superiors, que són els que ens ajudarien a captar aquest possible públic entre l'alumnat. Jo voldria comentar tres o quatre coses: tu parlaves d'història local. Jo parlo d'estudis locals, que és una cosa més àmplia. El plantejament que jo he fet en un principi era, no només

pensant en la història pròpia, sinó pensant en aquest element de coneixement tan ampli i tan interdisciplinari que és l'estudi local. No només el de la història: en aquest cas, penso en el medi ambient, en l'arqueologia, en l'urbanisme, per exemple... En fi, en el que configura el fet d'una realitat local. Llavors, amb aquest punt d'èmfasi, com a element de possibles futurs diàlegs hi hauria: la història local i els estudis locals (una cosa dins de l'altra) o com plantejem aquest estudi de l'entorn a partir d'un eixamplament del concepte d'estudis locals, perquè la història és el fonament, la tradició i penso que en aquest moment pot ser una mica reduccionista. Això ho dic per provocar-vos, simplement. Perquè hi ha altres temes, per exemple, art i literatura; aquí, a Sitges, d'història, tenim la que tenim, però nosaltres tenim un component local d'art i de literatura (més d'art que de literatura) molt ric. Això fa que ens decantem sovint per fer exposicions d'art, per promocionar artistes, etcètera. Ja no és l'estudi pròpiament de la història local, dels carrers, dels períodes, que evidentment també s'està fent (l'Ajuntament ho ha entomat amb un seguit de manuals de lectura fàcil), sinó que és una cosa molt més àmplia. Aquest és un tema. L'altre, el mètode o el mite: sembla un eslògan fantàstic, per posar-lo a la propera convocatòria. Llavors hem de pensar com expliquem això i, sobretot, com ho vehiculem perquè gent que fa recerca ho pugui assumir i ho pugui projectar.

L'altra qüestió és el tema de les eines, és a dir: quan tu deies que hem de fer resums de dues pàgines... escolta, no. En aquest moment, jo no et diré el Google, però t'asseguro que un catàleg d'accés via Internet, com el CBUC de les universitats o qualsevol catàleg col·lectiu, t'ho dona tot. Tu cliques, per exemple, Sitges o Cap d'Ases, que és una partida del terme i t'asseguro que et poden sortir com a mínim tres catàlegs diferents. Si ens posem a fer feina, amb resums i amb temàtiques, com una monja benedictina, doncs no: cal canviar d'eina. Això ho tinc claríssim: les tenim [les eines] i són molt potents. Part de la nostra didàctica, part del nostre aprenentatge continu, justament és aquest. Això val tant per als investigadors, òbviament, com per als mestres, per al professorat, per a gent del meu gremi... Tenim molt a fer. Penso que tenim un accés a la informació, avui dia, molt més ràpid i molt més potent que el que teníem fa deu anys. Els sumaris de revistes, els capítols de revistes que pots consultar o consumir directament a través d'Internet... tens una gamma de possibilitats des de casa teva, sense haver d'anar a la Biblioteca de Catalunya, immensa. Ho tenim millor que mai a la vida! Nosaltres, els mestres i tothom. Falla segurament, en aquest tema tan personal, l'esforç de canviar de xip i de canviar d'aires. Jo penso que l'aposta nostra, en tot cas, ha d'anar molt per aquí: creant cada eina o ajudant a utilitzar-la quan cal. Jo crec que és aquesta, la feina a fer.

Per acabar, em permetràs fer un eslògan propagandístic en tres frases: dues no són meves, l'altra, sí. Una és d'en Raimon: "Qui perd els orígens, perd la

identitat". Per tant, això, tots ho tenim molt clar. La segona té relació amb la nostra utilitat social: penso en què he dit al principi, sobre conèixer l'entorn, valorar-lo i ajudar a construir un sentit de pertinència, per dir-ho d'alguna manera, o de comunitat social. La segona frase, doncs, és d'en Josep Carbonell i Gener, que alguns dels que esteu aquí la recordareu d'alguna vegada, quan ell, que havia estat avantguardista, escriptor i, finalment, historiador local i el nostre pare dels estudis històrics de Sitges: "Sense història no es pot governar i, sense coneixement, no pots prendre decisions". La tercera, és la que hem dit aquí: "Eines per al contingut". És a dir, o tenim clar que una cosa és el contingut i l'altra, l'eina, o si ho confonem, tampoc anem enlloc. Per tant, molta part de l'*input* que posaria en aquest debat és que nosaltres podem aportar coneixement, i això ja ho estem fent, molt bé. Però les eines sí que hem d'ensenyar a fer-les servir a tothom, a tots nivells. I en aquest moment, insisteixo: les possibilitats reals de tenir una tecnologia de la informació propícia, amiga i fàcil d'utilitzar, les tenim. Per tant, jo penso que hem de fer aquest canvi de mentalitat i aquest ús molt més freqüent i molt més generalitzat. Jo m'inclinaria molt i molt per això, perquè la gent que ara ve, que és el que tu deies abans, aquesta gent treballa únicament amb això. És que la xarxa ja els hi dóna, això. Quan ho posem a la xarxa, la xarxa ja els hi dóna. I el Google acadèmic, que és una cosa que segurament tu has fet servir, també, tu busques allà una cosa i et dóna tota la informació. I és això el que la jovenalla, l'investigador i el mestre utilitza. La nostra feina, molt bona part és crear accés per donar accés, perquè el coneixement ja el posem.

JOAN SANTACANA: Sí, un breu incís. Quan deia eines, parlava d'eines des d'un centre com aquest. Com que des de la moderació de la taula heu fet unes preguntes molt concretes, jo parlava de què podem fer des d'aquí. A part, hi ha coses que ja s'estan fent, com és digitalitzar tots els sistemes de revistes, etc. Tot això, aquest és el gran esforç que s'ha de fer.

ANTONI GAVALDÀ: Referent al concepte sobre història local o estudis locals no sé si saps que es va fer una mala traducció de l'anglès i es va dir "història local". Per tant, ha continuat aquest concepte. Els que fem servir aquest concepte d'història local, entenem que són els estudis socials. Evidentment, hi ha més amplitud. El que passa és que aquí en diem "història local" per la traducció que ja se'n va fer als anys setanta i, per tant, ha continuat així.

Sobre el tema de les eines, jo apuntava més cap a les eines facilitadores. Estic d'acord en què dintre de la xarxa hi ha molta cosa, però dintre de la xarxa hi ha bo i dolent, com a tot arreu, i el que hi ha és en el mateix nivell de llenguatge. Jo estic parlant de diferents nivells de llenguatge i per això deia que, per facilitar les eines als alumnes (es pot fer així, però es pot fer d'una altra manera)

[s'ha d'utilitzar] un llenguatge diferent: no el llenguatge del savi. El que diu el francès Chévallard, que és qui va inventar la situació, "transposició didàctica". Una pàgina feta per una persona que en sap, un altra persona, que no en sap gens, no l'entén. Aquest és el punt. Per tant, aquesta situació és la d'ajudar a l'alumne i al mestre, que sovint no segueix el que fem altra gent. Si nosaltres ens dediquem a la història i a la didàctica de la història, evidentment seguim per aquí, però no tothom segueix, el nostre. Hem de mirar que darrere hi ha un tall, i a aquest tall hem de mirar d'ajudar-lo.

INTERVENCIÓ DEL PÚBLIC: El que volia dir és que s'ha d'encoratjar a aquests centres, o instituts, si voleu, perquè realment jo crec que l'ensenyament, tot ell en general (fa molts anys que no hi sóc, però) pateix d'una excessiva teorització. Conèixer aquests estudis locals pot fer que l'alumne, l'infant, el jove, faci, d'una manera molt més encarnada, els successius passos que una altra persona fa per entendre la seva pròpia història, que és la història del lloc on ha nascut, dels pares que ha tingut, de la població que l'ha envoltat, de les històries, dels condicionants socials de totes aquestes entitats locals... I quan això es passa a un grau superior, que és anar eixamplant el marc històric i el marc social, hi troba una referència, perquè ara resulta que, sempre, l'ensenyament acaba sent una mica com una nebulosa, quan ja arriba a les fases de l'erudit o del professional que s'hi posa i que llavors és capaç de veure-ho de dalt a baix. Però te n'adones de què, al jovent, li convé tot estratificat, i moltes vegades no fa aquest pas, d'una cosa a l'altra, i això fa que tot aquest plantejament [es converteixi] en una nebulosa teòrica i que algun d'ells que tingui més afinitats, més intencionalitats, més llums, digui: "Ah! És que això era allò!". En aquest moment, es fa una transformació mental tremenda i això penso que ens hem de dedicar a aconseguir aquesta mena d'eclosió del cervell de l'alumne, que diu: "Ah! És que això és allò", que és una mica allò que dèiem del llenguatge. Jo recordo que fa molts anys vaig anar a una introducció al vídeo en l'ensenyament, en una cosa que feien a Múrcia, i deien que jo, que donava classes, havia d'anar traduint mentalment tot el que deia per anar-ho entenent. Va sortir un americà i, d'una manera planera, va explicar una cosa igualment important i el vaig entendre a la primera: no havies d'anar fent la traducció com si t'estessin parlant de fórmules químiques. I això és el que passa moltes vegades, de cara a la transmissió dels coneixements als alumnes, que has d'anar fent aquest esforç, i arribes un moment en què abandones. Només volia fer aquest comentari.

INTERVENCIÓ DEL PÚBLIC (FRANCESC VISO): Diré una cosa a partir de dues experiències. La Coordinadora [de Centres d'Estudis de Parla Catalana] ha tret un llibre, que es diu *Eines per a treballs de memòria oral*, que és una

eina fantàstica, abocada sobretot al món educatiu. Fem una jornada a l'Hospitalet i aconseguim que el Departament d'Educació convoqui a tots els instituts d'Hospitalet. Quan fem l'acte, una sala quatre vegades més gran que aquesta [està] plena de gom a gom. Signen, perquè donaven crèdits i, quan és l'hora del descans, tothom marxa.

Una altra experiència: ahir, a Olesa de Montserrat, van presentar l'exposició "Olesa de Montserrat a través dels oficis antics". Una sala, també quatre vegades més gran que aquesta, plena, i la gent es va quedar. Llavors, penses: als centres d'estudis, la gent hi va i en forma part perquè vol, perquè vol fer recerca, perquè vol fer una feina concreta. Als professors, els estem demanant que facin una cosa més que no és la pròpia, diguem-ne. No seria el moment perquè s'hi incorporessin els centres d'estudis? Ho dic perquè a vegades un dels arquetips nostres [és que] si fas recerca, si fas estudis, si fas divulgació formes part de l'entitat. Que s'hi incorpori gent que siguin pedagogs, que dominin llenguatges per arribar a la gent.

VINYET PANYELLA: Bé, jo en aquest punt el que sí que he de dir és que entitats com la nostra, en un poble petit, la nostra base és un tant per cent que fa recerca i un tant per cent, ampli, de gent que hi dóna suport. A banda, hi ha un tant per cent important de gent de la [Secció] fotogràfica, que és una mica a l'entremig, que participen tant d'una cosa com de l'altra, més enllà de la seva secció concreta. Moltes vegades, més els primers anys que ara, que ja portem molts anys de feina feta, tenim un catàleg de publicacions molt ampli, de fotografies, de quaderns, doncs ara la pregunta no ens la fan, però al principi ens deien: "Escolta, és que jo no sóc investigador. Que puc venir?". Evidentment, nosaltres el que volem és suport social i, a més a més, molt interdisciplinari, i més que n'hi hagués, perquè, d'una banda, més que el coneixement, el que compta és l'ajut i compartir, moltes vegades punts de vista molt enriquidors. D'altra banda, si només fóssim gent que fes recerca seríem molt poca gent, perquè tampoc n'hi ha tanta, de gent que es passa l'estona, després d'una jornada laboral a una biblioteca, treballant. Vull dir que la pedagogia que també hem de fer des dels nostres centres és que tothom hi té un lloc. L'ha de tenir tota mena de gent. En aquest sentit, nosaltres, tant de bo tinguéssim més gent de la que tenim! Em sembla que ara són tres-cents. Aleshores, tant de bo en tinguéssim més, però quan mires les professions, inclús la residència habitual d'aquestes persones, les que viuen a Sitges tot l'any, és que Déu n'hi do. En un poble com aquest, que tenim la base que tenim i en què la nostra població universitària fins fa pocs anys era escassíssima. De quinze anys ençà, tot és molt diferent: des que tenim l'institut és una altra cosa, que tampoc fa tants anys que tenim institut de secundària. Per tant, és un poble que té les característiques que té: arribem

on arribem. Jo no puc fer altra cosa que parlar de l'experiència. Ens falten complicitats, ja ho he dit abans, sobretot en determinats medis. I jo trobo que ens falta molta complicitat per part de la comunitat educativa. La seva problemàtica, la seva feina, evidentment és molt concreta, però, en tot cas, és un camp en què hi hem de treballar més i hem de procurar oferir més i intentar aconseguir més això, no només de cara al tema d'avui, sinó de cara a garantir que aquest coneixement es pugui transmetre correctament.

VICTÒRIA ALMUNI: Jo, únicament vull dir que dissenteixo una mica amb el que ha dit Francesc: un mestre ensenya, però si es pren seriosament la seva feina ha de cavil·lar molt a veure què ensenya, i ha d'intentar combinar-ho. Jo crec que això no hauria d'anar tan separat, perquè, per exemple, a segon de Batxillerat, que treballes molt mediatitzat per la Selectivitat, si toques el tema de la Guerra Civil o del franquisme i dediques algunes sessions a què els alumnes portin algunes fotografies de casa, a que preguntin als iaïos, que potser fa dues setmanes que no han anat a veure, i al final aconsegueixen que sa iaia, després d'una setmana d'insistir, li digui "Doncs vés i baixa la caixeta de dalt a la calaixera!". Veus que aquell jove té un canvi important i veu les coses d'una altra manera i tampoc és un esforç tan espectacular per part del professor, perquè tampoc ha de ser una cosa molt organitzada perquè després els que s'hi dedicaran o els qui hi incidiran més ja ho faran d'una manera més organitzada. Trobo que és una mica de manca de reflexió per part de la comunitat educativa també, en alguns moments.

INTERVENCIÓ DEL PÚBLIC (EVA GARCIA): Voldria fer una reflexió. El Centre d'Estudis Seniens, de la Sénia, que és d'on vinc, des del moment que vam començar la revista hi vam publicar els treballs de recerca dels instituts. Era una motivació. De treballs de recerca, a nivell local, de la Sénia, n'hi havia de molt bons i molt potents i vam tenir l'esperança que alguns d'aquests estudiants després possiblement es dedicarien a la recerca local i fins i tot podrien incorporar-se al centre d'estudis. L'experiència que ens ha sortit és que estan molt contents que els publiquem els treballs de recerca però després se n'obliden totalment del que és la història local. Quan ells se'n van a estudiar a fora, a Barcelona, desapareixen. Tenim l'esperança que després, quan es facin més grans, puguin tornar a aparèixer.

També vull fer una anotació que, en el cas de les Terres de l'Ebre, i en el cas especial de la Sénia, que estem just a la frontera, ens ha passat moltes vegades el que parlàveu abans vosaltres dels professors. Moltes vegades, a la Sénia, qui ens ha donat història són del País Valencià, d'Alacant. Moltes vegades un professor no pot explicar història local del poble perquè no és del poble,

ni tan sols de la zona: els han enviat com a primera destinació a la Sénia com els poden enviar a Valls o a un altre lloc. Això influencia molt en el fet que a la Sénia no hi ha història local, perquè els mateixos professors no s'interessen en la història del poble.

JOAN SANTACANA: Hi ha intervencions que m'han cridat l'atenció. Francisc: hi ha un col·lectiu desmotivats, burocratitzat, amb moltíssims problemes, simplement segueix la línia que dicta un departament, també burocratitzat. És el més normal del món. Si per tenir uns punts de trasllat haig de fer això, m'és igual si és història oral o si és...

La gent jove superarà els seus mestres en tecnologia, ja ho estan fent: els que tingueu fills ja ho veieu. Sapigau que són ells els qui demanen l'ordinador i són ells els qui t'ensenyen a tu com l'has de fer anar. Avui, a les nostres escoles, són els alumnes els que saben manejar les eines més que els mestres, perquè els mestres, inclús els joves, formen part d'unes estructures i d'unes generacions en què tot això no ha estat la seva eina o ho ha estat molt imperfectament. En canvi, per als altres, aquesta és la seva eina. Per tant, jo crec que aquest no és el problema. Jo no reduiria el problema en els centres d'estudis i la seva relació amb l'ensenyament escolar i reglat. Mireu, l'ensenyament escolar i l'ensenyament reglat és un percentatge baixíssim del conjunt de coneixements que una persona adquireix a la seva adolescència. Per tant, que facin la seva feina, feu el que pugueu amb ells, però a qui els centres d'estudis s'ha de dirigir és a un sector jove, sigui a l'àmbit reglat, sigui en l'àmbit no reglat i jo crec que si és a l'àmbit no reglat és molt més fàcil i molt més rendible des del punt de vista educatiu. És a dir, s'aprèn més a fora que a dintre: s'aprèn més en les actituds, en el que podran trobar... Ara bé, en aquest ús de la xarxa (la xarxa és com els llibres: pot ser meravellós o pot ser un verí), jo insistiria que el treball nostre, el treball vostre, ha de ser amb la gent jove. És igual amb quines associacions, és igual, però ha de ser amb la gent jove. L'escola? Bé, aquesta escola haurà de canviar molt. O canvia de grat, o canviarà a garrotades, no patiu pas. Voler canviar les escoles... Ja fa riure que la vulguin canviar des dels departaments d'ensenyament. A l'escola, com ha dit l'Antoni, n'hi ha de bons i n'hi ha de dolents i probablement cada vegada es navega sense brúixola i cada vegada es tenen menys brúixoles, però jo crec que al que s'ha d'anar és a captar uns sectors de públic que ara no existeixen en aquests centres d'estudis.

VINYET PANYELLA: Seguint amb aquest tema de la Sénia, que planteja l'Eva, jo, el que no he explicat abans, perquè és molt aviat, molt primigeni, és que en aquest moment una de les persones de la junta del Grup d'Estudis Sitgetans, que està aquí asseguda, ens va plantejar fa poc un projecte que explicarà en la

propera reunió, segurament, justament en aquesta direcció, de publicitar al Grup d'Estudis Sitgetans amb PowerPoints, per Internet i com calgui, els treballs de recerca dels nostres alumnes per, justament, donar-li un escenari o un lloc de projecció: que vinguin a informar-nos i que s'expliquin. A la junta ens va semblar que era una idea molt positiva i molt innovadora i li hem encarregat que ens ho formalitzi en paper, per explicar-ho, i començarem potser aquest curs que ve, però justament per eixamplar aquesta base i també per fer una captació indirecta cap al tema local, sota el punt de vista més ampli. Aquí hi haurà des del moviment de les platges i de la sorra fins a l'impacte de l'autopista: coses d'aquest tipus, que és al que la jovenalla els preocupa. És l'entorn propi i, per tant, potser no seran temes tan erudits com a alguns de nosaltres, inclosa jo, ens agradaria (els nens van per vies de coneixement més convencionals), però sí que es pot estendre l'interès per l'entorn pròpiament de la vila cap a gent que pot aportar-hi alguna cosa. D'aquí a un parell de temporades ja us direm com ha anat, ara no es pot dir altra cosa que les bones intencions.

INTERVENCIÓ DEL PÚBLIC (PILAR TARRADA): Des de l'Institut d'Estudis Penedesencs voldríem explicar la nostra experiència: vam fer un recull de treballs de recerca sobre la Guerra Civil i la Segona República. Vam enviar cartes a tots els instituts en què es donava a conèixer aquest projecte. Va estar bé, però no tots els centres van participar-hi. Sobretot, només ho van fer aquells professors que realment tenen coneixement de la història local i que hi han treballat. A Sitges n'hi ha un que tots coneixem, el professor Quesada; després n'hi havia un a Vilanova, però que és fill de la Ràpita, que a més també és d'un centre d'estudis petit de la Ràpita; de Vilafranca, perquè també hi ha uns professors molt motivats... En resum, tots són professors d'aquí. El vam acabar de publicar i vam presentar el llibre aquest als instituts; no en llocs com centres cívics, sinó directament als instituts, i va ser molt interessant per oferir-lo com a eina de consulta general. Alguns, molt pocs, ens van trucar a la porta, però bé...

Hi ha un cas a l'institut de l'Alt Penedès, en què ara publiquen un treball molt interessant de diàlegs intergeneracionals entre avis i néts. Uns alumnes han fet preguntes als seus avis sobre la Guerra Civil i tot això. És un llibre molt interessant i que ha estat fruit de la feina de dues persones, historiadores locals, amb molta empena. Els professors hi han d'estar molt lligats per saber captar l'alumne i dir-li "Fem això!".

Des de l'Institut d'Estudis Penedesencs vam oferir prestar eines didàctiques, historiogràfiques, etc. als instituts. Però els temes que ens van enviar no tenien res a veure amb el Penedès: les tribus urbanes... Ni un, zero. Però vaja, més que res crec que els costa conèixer la pròpia història.

INTERVENCIÓ DEL PÚBLIC (FRANCESC VISO): Tornant al tema de la jornada on els professors van marxar a la segona part, el que no he dit és que és en aquesta segona part on s'explicaven les experiències locals. Jo ja vaig entendre que tots els professors no eren de l'Hospitalet, en canvi, a Olesa ja hi havia la identitat local, que és molt important.

INTERVENCIÓ DEL PÚBLIC (PINEDA VAQUER): A mi m'agradaria explicar l'experiència del mateix Institut Ramon Muntaner. Com ja sabeu, nosaltres vam tenir una persona que s'ocupava del fons bibliogràfic i volíem obrir aquest fons, dedicat als estudis locals, també als instituts de la zona, a les comarques del Priorat i de la Ribera d'Ebre. Aquesta persona va anar institut per institut a presentar el fons bibliogràfic i a oferir-los-hi i només hi ha un institut, que és l'institut del Priorat, que es va animar i van venir i enguany també han tornat a trucar. El noi que porta el tema d'història és de Castelló, no és d'allà: el que passa és que aquest noi els anima a fer estudis locals i encara que ell no cogueu la idiosincràsia de la zona ha buscat eines i ens ha preguntat què podia fer. Jo crec que és més difícil que si el professor no és de la zona s'hi impliqui però, igualment, jo crec que depèn de cada persona. Si aquesta persona és de fora, com aquest professor que és de Castelló, però és molt dinàmica, vol anar una mica més enllà i no explicar el que dicta el Departament d'Ensenyament sinó el que explicava la Victòria, d'agafar experiències locals per emmarcar una mica el que són els temes d'història que expliquen. És aquesta, l'experiència que hem tingut nosaltres.

INTERVENCIÓ DEL PÚBLIC (ESTHER HACHUEL): En relació amb el comentari que feia l'Eva, jo estic d'acord amb ella: els centres ens hauríem de centrar més en el món estudiantil. De fet, crec que no ens centrem en el sector estudiantil, sinó que obrim molt el ventall de públic al qual ens adreçem. El que sí he vist és que el tema de l'oferta que fem cap als centres escolars té els seus fets diferencials, per la qual cosa és important mantenir aquesta atenció als estudiants. A veure, quan ens adreçem al públic en general, tot i que les intencions poden ser vàries, de fet crec que cobreix molts fronts alhora i s'ha d'intentar que la gent mantingui una certa motivació cap al seu entorn.

Jo crec que sí que hi ha una motivació per treballar específicament per a l'alumnat i sí que hi ha la necessitat que els centres d'estudis creem eines i instruments, perquè jo crec que la funció del coneixement local i d'aquestes eines creades pels centres d'estudis també tenen una funció identitària. En canvi, la part de coneixement, d'explicar què hi ha a l'entorn, més enllà de qüestions estrictament identitàries jo crec que hi ha d'haver coneixement. Què aprens millor, allò que et trobes de cop i volta i del qual no en tenim ni idea o allò que

veus i que experimentes sobre una realitat coneguda? Llavors, jo penso que, des d'aquest punt de vista, no hem de ser els centres els que tinguin totes les eines a la seva mà, sinó que són els municipis, els entorns, els que han de fer aquesta feina. És clar, des d'aquest punt de vista, sovint ho fan els ajuntaments, suportant-se molt precisament en els centres d'estudis. Jo crec que és aquí on podem donar peu a aquest entorn, és a dir, contribuir a què el coneixement sigui sempre significatiu, s'entengui sobre coses que ja tenim perquè, clar, al Baix Llobregat, que és el centre d'estudis que jo conec millor, hem fet un material didàctic en motiu del Bicentenari de la Guerra del Francès. Hem parlat de conèixer la Guerra del Francès des del Baix Llobregat, però la Guerra del Francès, en un sentit ampli, també s'ha d'explicar. Jo crec que aquesta contribució a crear coneixement significatiu, que va creixent mica en mica, és on els centres d'estudis juguem un paper fonamental: hauríem de donar aquesta feina. Aquest paper de la proximitat en el territori la tenim, probablement compartida amb altres instàncies, però som nosaltres qui l'hem d'explicar.

VICTÒRIA ALMUNI: Molt bé, si us sembla bé a tots ho deixariem aquí. Moltes gràcies a tothom: gràcies als participants. La veritat és que hauríem de dedicar-hi més sessions, perquè hem vist tots que és un tema apassionant.

